

Barn- och utbildningsnämnden

Kallelse

Nämnd	Barn- och utbildningsnämnden
Datum och tid	2022-11-10, klockan 08.30
Plats	Mineralens förskola, Österbybruk
Sekreterare	Per-Åke Berg
Ordförande	Josefine Nilsson (C)

Ärendelista

1. Val av justerare	2
2. Fastställande av föredragningslista	2
3. Gymnasieskolans organisation 2022/23: Redovisning	3
4. Gymnasieskolans organisation 2023/24	4
5. Statsbidrag för en likvärdig skola	6
6. Årsbudget 2022: Budgetuppföljning per september <i>Föredragande: Josefine Myhrberg</i>	7
7. Redovisning av kränkingsanmälningar 2022	8
8. Riktlinjer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling	9
9. Arbetsmiljöredovisning 2022 <i>Föredragande: Lisa Karbelius</i>	10
10. Matsal i förskola	11
11. Handlingsplan för ökad skolkärväro i Östhammars kommun	12
12. Yttrande avseende översiktsplan Östhammars kommun 2023	13
13. Remiss – förslag till ny äldreplan ”Det goda livet som äldre i Östhammars kommun”, 2023-2026	14
14. Sammanträdesdagar 2023	15
15. Information från förvaltningen	16
16. Rapporter från skolråd m.m.	17
17. Redovisning av delegationsbeslut	18
18. Information	20
19. Kurs- och konferensinbjudningar	21

Barn- och utbildningsnämnden

1. Val av justerare

2. Fastställande av föredragningslista

Barn- och utbildningsnämnden

Klockan 08.35

3. Gymnasieskolans organisation 2022/23: Redovisning

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av redovisningen.

Ärendebeskrivning

Redovisning av gymnasieintagningen inför läsåret 2022/23 samt redovisning av resultat i gymnasieskolan.

Beslutsunderlag

Muntlig föredragning.

Ärendets behandling

Redovisning sker en gång per år.

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2022-073

4. Gymnasieskolans organisation 2023/24

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden antar följande intagningsorganisation vid Bruksgymnasiet läsåret 2023/24:

Nationella program - Högskoleförberedande		
Program	Inriktning	Antal platser
Ekonomiprogrammet	Ekonomi Juridik	32
Estetiska programmet	Bild och formgivning Musik Teater	24
Naturvetenskapsprogrammet	Naturvetenskap Naturvetenskap och samhälle	32
Samhällsvetenskapsprogrammet	Samhällsvetenskap Beteendevetenskap	32
Summa		120

Nationella program - Yrkesprogram		
Program	Inriktning	Antal platser
El- och energiprogrammet	Automation, Elteknik	16
Fordons- och transportprogrammet	Personbil	10
Försäljnings- och serviceprogrammet	Inga nationella inriktningar	24
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	Kök och servering	16
Vård- och omsorgsprogrammet	Inga nationella inriktningar	24
Summa		90

Program	Inriktning	Antal platser
Introduktionsprogrammen	Alla inriktningar	Efter behov

Ärendebeskrivning

Barn- och utbildningsnämnden ska besluta om programutbud för gymnasiet avseende läsåret 2023/24.

Beslutsunderlag

- Förslag till intagningsorganisation vid Bruksgymnasiet läsåret 2023/24 (se förslag till beslut ovan).

Barn- och utbildningsnämnden

Ärendets behandling

Beslutas en gång per år.

Beslutet skickas till

Chef sektor bildning, Christina Stenhammar
Verksamhetschef för gymnasieskolan, Zara Järvström
Antagningsenheten Uppsala

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2022-066

5. Statsbidrag för en likvärdig skola

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden beslutar att fördela bidraget i enlighet med förvaltningens förslag.

Ärendebeskrivning

Statsbidraget för likvärdig skola ska gå till att utöka huvudmannens resurser för att stärka likvärdigheten och kunskapsutvecklingen i förskoleklassen, grundskolan och fritidshemmet. Bidraget fördelas till respektive huvudman.

Barn- och utbildningsnämnden beslutade vid sammanträdet 2022-10-06 att återremitterade ärendet för ytterligare beredning.

Beslutsunderlag

- Förslag till fördelning av statsbidraget för likvärdig skola.

Beslutet skickas till

Sektorchef bildning, Christina Stenhammar
Verksamhetschef grundskola, Joel Axberg

Barn- och utbildningsnämnden

Klockan 10.00

Dnr BUN-2021-008

6. Årsbudget 2022: Budgetuppföljning per september

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av budgetuppföljningen per september.

Ärendebeskrivning

Under 2021 har Östhammars kommun börjat arbeta utifrån ett nytt styrdokument för budgetuppföljning vad gäller drift- och investeringsbudget. I styrdokumentet beskrivs att det sex gånger per år ska ske en rapportering till kommunstyrelse/nämnd. Per april (tertialrapport), augusti (delårsbokslut) och december (helårsbokslut) görs en större skriftlig rapportering. Per februari, juni och oktober görs en enklare rapportering.

I den skriftliga rapporten ska det ingå en prognos om måluppfyllelse för de satta verksamhetsmålen och budgetföljsamhet.

Barn- och utbildningsnämnden beslutade 2022-10-06 att de vill ha driftbudgetuppföljning på nästa arbetsutskott 2022-10-27 samt till nämndens sammanträde 2022-11-10 med tillhörande kommentarer på eventuella avvikelser.

Beslutsunderlag

- Budgetuppföljning för driftbudget respektive investeringsbudget för perioden (finns i arbetsrummet)

Ärendets behandling

Budgeten följs kontinuerligt av barn- och utbildningsnämnden.

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2022-014

7. Redovisning av kränkingsanmälningar 2022

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av redovisningen.

Ärendebeskrivning

Enligt Skollagen ska en lärare, forskollärare eller annan personal som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten anmäla detta till rektorn. En rektor som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden. I Östhammars kommun görs anmälan och utredning i ett digitalt system.

Kränkingsredovisningar ska göras vid varannan nämnd från och med 2021-06-03.

Beslutsunderlag

Muntlig redovisning av ärendet.

Ärendets behandling

Redovisas kontinuerligt.

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2022-075

8. Riktlinjer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden antar riktlinjerna för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. De riktlinjer och rutiner som tidigare fanns ersätts därmed av de nu beslutade riktlinjerna.

Ärendebeskrivning

Varje huvudman har enligt skollagen och diskrimineringslagen en skyldighet att motverka diskriminering och kränkande behandling av barn och elever. Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att främja likvärdighet och skydda barn och elever mot diskriminering och annan kränkande behandling.

Barn- och utbildningsnämnden har det yttersta ansvaret, juridisk och ekonomiskt, om något barn eller en elev blir utsatt för diskriminering eller kränkande behandling. Nämnden följer upp verksamheternas arbete i egen regi och tar del av de rapporter som kommit till sektor Bildnings kännedom samt fattar beslut om eventuella satsningar som behöver göras.

Förskolan och skolan ska ha riktlinjer och rutiner för verksamheten i syfte att förhindra diskriminering som t.ex. trakasserier och sexuella trakasserier. Arbetet ska omfatta alla barn, elever och studenter inom verksamheten. Huvudmannen ska se till att det en gång per år, för varje särskild verksamhet, upprättas en plan mot kränkande behandling.

De riktlinjer som idag finns är från 2015 och behöver arbetas om och tydliggöras.

Beslutsunderlag

- Förslag till riktlinjer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling.

Ärendets behandling

Nytt ärende.

Beslutet skickas till

Sektorchef bildning, Christina Stenhammar
Verksamhetschefer sektor bildning
Sektorsamordnare, Pernilla Hallerström

Barn- och utbildningsnämnden

Klockan 13.00

Dnr BUN-2022-005

9. Arbetsmiljöredovisning 2022

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av informationen.

Ärendebeskrivning

Information om aktuella arbetsmiljöfrågor.

Beslutsunderlag

– Muntlig information.

Ärendets behandling

Redovisas kontinuerligt.

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2022-069

10. Matsal i förskola

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av redovisningen.

Ärendebeskrivning

Barn- och utbildningsnämnden gav 2022-06-30 chefen för sektor bildning i uppdrag att redovisa de erfarenheter som finns från olika kommuner angående matsal i förskolan.

Måltiderna i förskolan har stor betydelse för barnens hälsa, trivsel och förutsättningar för lärande – bra måltider ger möjlighet att orka leka och lära. En trivsamt måltidssituation bidrar också till gemenskap och bra stämning, dessutom är måltiden ett utmärkt pedagogiskt verktyg. När barnen själva tar sin mat får de en hel mängd andra saker på köpet. De får motorisk träning, de balanserar tallrikar med ärtor, majs och rinnig sås, de lär sig vänta på sin tur, de lär sig att tänka på att maten ska räcka till alla, de tränar begrepp som för mycket och för lite, de tränar att räkna. De lär sig att ögat ofta orkar mer än magen.

De två nya förskolor som är under uppbyggnad i Östhammars kommun har matsal, vilket är nytt för förskoleverksamheten där man tidigare alltid ätit inne på avdelningarna. De nya förskolorna har sju avdelningar och redan i utformandet av dem fastställdes det att det skulle vara matsal i båda. Verksamhetschef och några rektorer gjorde studiebesök på förskolor i andra kommuner som redan hade matsal och kunde konstatera många pedagogiska vinster i detta. Fördelarna är att lokalerna på avdelningarna kan möbleras och utrustas efter lek och utveckling istället för att det ska finnas bord och stolar för 20 personer som ska kunna sitta och äta där. En oro finns att en alltför hög ljudnivå skapar otrygga barn och stress, vilket i sin tur kan medföra att barnen äter sämre. Efter att ha gjort en omvärldsspaning i ett antal andra kommuner visar det sig att de flesta anser att de pedagogiska fördelarna väger upp oron för ex ljudnivån, som man rent fysiskt kan arbeta med genom att se till att alla material samt möbler är ljudabsorberande. Nyckeln i sammanhanget är naturligtvis pedagogen, trygga pedagoger ger trygga barn. Så länge pedagogerna tar ansvar och har ett förhållningssätt som utstrålar trygghet så spelar lokalen för var barnen äter ingen roll. Vetenskap och beprövad erfarenhet är svårt att hitta i frågan eftersom det är nytt med matsal i förskolan. Specialpedagogiska skolmyndigheten betonar pedagogens roll för trygga barn samt möjligheten till att avskärma matsalen och göra rum i rummet för att minska ljudnivån. Måltidspersonal ser såväl kvalitativa- som arbetsmiljömässiga fördelar med en matsal.

Beslutsunderlag

- Skrivelse Matsalen som pedagogisk miljö

Beslutet skickas till

Sektorchef bildning, Christina Stenhammar
Verksamhetschef förskolan, Anne Lee Larsson

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2022-074

11. Handlingsplan för ökad skolnärvaro i Östhammars kommun

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden antar handlingsplanen för ökad skolnärvaro. Handlingsplanen ersätter den tidigare handlingsplanen som beslutades av barn- och utbildningsnämnden 2021-03-25 (BUN-2021-002).

Ärendebeskrivning

Omfattande skolfrånvaro är en komplex fråga och kan bero på pedagogiska, sociala och/eller psykologiska faktorer. Skolfrånvaro börjar oftast med ströfrånvaro enligt forskning och beprövad erfarenhet. Riskerna med ströfrånvaro är väl undersökta och dokumenterade. En riskfaktor för elever med upprepad ströfrånvaro är att de senare löper ökad risk för hög frånvaro och framtida utanförskap.

Det saknas svenska studier kring sambandet mellan skolprestationer och frånvaro, men det finns en del studier från andra länder som visar att frånvaro påverkar skolresultat genom skolans alla stadier.

Sett ur ett livsperspektiv är det därför av yttersta vikt att skolan har rutiner för att systematiskt uppmärksamma och följa upp frånvaro samt att utreda frånvaron med hjälp av en kartläggning. Utifrån kartläggningens resultat behöver den samlade elevhälsan tillsammans med mentor planera för insatser som kan främja elevens närvaro i skolan.

Beslutsunderlag

- Handlingsplan för ökad skolnärvaro.

Ärendets behandling

Nytt ärende.

Beslutet skickas till

Sektorchef bildning, Christina Stenhammar.
Verksamhetschef grundskolan, Joel Axberg
Sektorsamordnare, Pernilla Hallerström.

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2021-094

12. Yttrande avseende översiktsplan Östhammars kommun 2023

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden antar yttrandet som sitt eget och överlämnar det till kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning

Östhammars kommun har upprättat ett förslag till översiktsplan, med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning och samrådsredogörelse.

Förslaget till ny översiktsplan har tagits fram av planenheten på sektor samhälle i samarbete och dialog med övriga sektorer inom kommunförvaltningen. Den kommuntäckande översiktsplanen sträcker sig över flera tidshorisonter. Den ska fungera som stöd för detaljplaner, bygglov och andra tillstånd och beslut som rör kommunens utveckling från att den antas med ett sikte på år 2040.

Granskning kommer hållas under tiden 15 september – 15 november 2022.

Efter granskningen ska kommunen sammanställa synpunkter som kommit in i ett granskningsutlåtande och även redogöra för vilka eventuella ändringar i planen som synpunkterna har lett till. Endast mindre ändringar får genomföras i planförslaget, vid väsentliga ändringar ska förslaget granskas på nytt. Därefter gör kommunen justeringar i planförslaget utifrån inkomna synpunkter innan kommunfullmäktige väntas anta den nya översiktsplanen.

Beslutsunderlag

- Granskningshandlingar finns i arbetsrummet
- Yttrande

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2022-068

13. Remiss – förslag till ny äldreplan ”Det goda livet som äldre i Östhammars kommun”, 2023-2026

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden antar yttrandet som sitt eget och överlämnar det till socialnämnden.

Ärendebeskrivning

Äldrefrågorna berör flera av kommunens nämnder och verksamheter och därför finns ett behov av en gemensam långsiktig plan för arbetet. Socialnämnden har därför tagit fram ”Det goda livet som äldre i Östhammars kommun”. Planen tas fram för de nämnder, sektorer och verksamheter som arbetar för att skapa förutsättningar för att äldre personer ska kunna leva självständigt och oberoende så länge som möjligt.

Arbetet med äldrefrågor genomförs också i stor utsträckning av och tillsammans med lokala och regionala organisationer. För att planen ska bli så bra som möjligt har den sänts ut på remiss till berörda nämnder och organisationer, för att på så sätt samla in och omhänderta de synpunkter som kommer in.

Den nuvarande äldreplanen är giltig till och med år 2022. Äldreplanen behöver därför revideras och aktualiseras inför perioden 2023-2027. Syftet med planen är att beskriva förändringar i samhället utifrån olika perspektiv och ge insikter om behovet av förnyelse under de kommande åren för att påverka utvecklingen av de äldres livssituation i kommunen.

Beslutsunderlag

- Remiss – förslag till ny äldreplan ”Det goda livet som äldre i Östhammars kommun”, 2023-2026
- Yttrande finns i arbetsrummet.

Beslutet skickas till

Socialnämnden

Barn- och utbildningsnämnden

Dnr BUN-2018-117

14. Sammanträdesdagar 2023

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden fastställer följande sammanträdesdagar:

Arbetsutskott	Barn- och utbildningsnämnd
	12 januari
2 februari	16 februari
2 mars	16 mars
13 april	27 april
25 maj	8 juni
15 juni	29 juni
24 augusti	7 september
21 september	5 oktober
26 oktober	9 november
23 november	7 december

Sammanträde mellan arbetsutskotten i barn- och utbildningsnämnden, socialnämnden och kultur- och fritidsnämnden: 11 maj och 16 november 2023.

Budgetdagar hålls den 30 mars och den 31 augusti 2023.

Ärendebeskrivning

Barn- och utbildningsnämnden ska besluta om sammanträdesdagar för 2023 samt vilka dagar som barn- och utbildningsnämnden ska ha budgetdagar. Dessutom ska dagar beslutas gällande möten mellan arbetsutskotten i barn- och utbildningsnämnden, socialnämnden och kultur- och fritidsnämnden.

Beslutsunderlag

- Förslag till sammanträdesdagar.

Beslutet skickas till

- Sektorchef bildning, Christina Stenhammar.
- Sektorsamordnare.

Barn- och utbildningsnämnden

15. Information från förvaltningen

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av informationen.

Ärendebeskrivning

Redovisning av information från förvaltningen.

Barn- och utbildningsnämnden

16. Rapporter från skoloråd m.m.

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av rapporterna.

Ärendebeskrivning

Barn- och utbildningsnämnden rapporterar från möten på skoloråd m.m.

Barn- och utbildningsnämnden

17. Redovisning av delegationsbeslut

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av redovisningen.

Ärendebeskrivning

När barn- och utbildningsnämnden delegerat sin beslutanderätt träder delegaten helt in i nämndens ställe. Beslut som fattas enligt delegationsordning är juridiskt sett barn- och utbildningsnämndens beslut och kan överklagas på samma sätt som nämndens beslut. Alla beslut som fattas med stöd av delegering ska anmälas till barn- och utbildningsnämnden.

Följande förteckningar över delegationsbeslut i verksamhetsfrågor redovisas:

2022-10-06	Sektorchef bildning Christina Stenhammar (Stöd för inackordering)
2022-11-01	Rektor Hanna Söderberg (Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)
2022-11-01	Rektor Frida Berggren (Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)
2022-11-01	Rektor Niina Johansson (Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)
2022-11-01	Rektor Anna-Karin Sehlstedt Stål (Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)
2022-11-01	Rektor Malin Andersson (Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)
2022-11-01	Rektor Helena Åsberg (Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)
2022-11-01	Rektor Johan Köhler (Edskolan) (Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)

Barn- och utbildningsnämnden

2022-11-01	Rektor Johan Köhler (Kristinelundskolan)
(Beslut att inleda utredning vid kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten)
2022-11-03	Sektorchef bildning Christina Stenhammar
(Beslut om skolskjuts)

Barn- och utbildningsnämnden

18. Information

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av informationen.

Ärendebeskrivning

Redovisning av beslut som tagits av andra myndigheter samt annan viktig information som berör barn- och utbildningsnämndens verksamhetsområde.

1) Dnr Ks-2022-587

Utdrag ur protokoll fört vid Kommunstyrelsens sammanträde 2022-09-27 avseende revidering av kommungemensam arbetsordning för deltagande på distans i kommunstyrelsen och nämnder.

2)
Dom från Förvaltningsrätten 2022-10-17 avseende laglighetsprövning enligt Kommunallagen (2017:725).

3) Dnr Ks-2022-621
Utdrag ur protokoll fört vid Kommunfullmäktiges sammanträde 2022-10-18 avseende yttranderätt för icke tjänstgörande ersättare i styrelse och nämnder.

4) Dnr Ks-2022-620
Utdrag ur protokoll fört vid Kommunfullmäktiges sammanträde 2022-10-18 avseende ersättares tjänstgöring i styrelse och nämnder.

Barn- och utbildningsnämnden

19. Kurs- och konferensinbjudningar

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden tar del av informationen.

Ärendebeskrivning

Redovisning av aktuella kurs- och konferensinbjudningar.

Sektor Bildning
Christina Stenhammar
Joel Axberg

Statsbidraget för likvärdig skola

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden beslutar att fördela bidraget i enlighet med förvaltningens förslag.

Ärendebeskrivning

Statsbidraget för likvärdig skola syftar till att utöka huvudmannens resurser för att stärka likvärdigheten och kunskapsutvecklingen i förskoleklass, grundskola och fritidshem. Bidraget fördelas till respektive huvudman, vilket innebär att externa huvudmän rekviderar egna medel för detta.

Förvaltningen har i utvärderingar med rektorerna inom grundskolan konstaterat en hög nöjdhet med tidigare fördelning av statsbidrag för likvärdig skola kopplat till satsningar inom tidig inlärning (F-åk 3), rastverksamhet och trygghetscoacher på mellan- och högstadiet.

Mot bakgrund av att digitala nationella prov successivt kommer att införas med start år 2024, behöver grundskolan ha nödvändig teknik på plats. Det kvarstår stora behov av *förtätning inom IKT* (informations- och kommunikationsteknologi) och det finns också behov av att byta ut gammal IKT-utrustning.

Satsningen på *närvarokoordinatorer* centralt och lokalt har också fallit väl ut. Rutiner, kartläggning och utredning vid problematisk skolfrånvaro har utvecklats och förtydligats. Det lokala arbetet med närvaro behöver utvecklas på skolorna, även för elever i de lägre årskurserna, därav kommer även skolor med lågstadium få en närvarokoordinator. Förvaltningen ser också att det är bra att fortsätta med satsningen av en central koordinator.

Vidare föreslår förvaltningen även en fortsatt satsning på *Lyckas tillsammans* med den årliga bokcirkeln där skolläda, lärare och elevhälsa läser en och samma bok och diskuterar utifrån kommungemensamma frågeställningar. Inom ramen för *Lyckas tillsammans* ingår fortsatt även utveckling vad gäller systematiskt kvalitetsarbete, elevdokumentation, introduktionsprogram för nya medarbetare samt en natur- och tekniksatsning.

Förvaltningen föreslår en *fortbildningsinsats riktad till fritidshemmens personal* även under 2023. Det är angeläget med tanke på att det finns mycket liten tillgång på behöriga lärare på

Sektor Bildning
Christina Stenhammar
Joel Axberg

våra fritidshem och syftet med fortbildningen är att rusta medarbetare på fritidshem att erbjuda eleverna en likvärdig utbildning och skapa lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för elever på fritidshem.

Matematiksatsningen har under tre år finansierats av Likvärdig skola, samtliga grundskolor tagit del av satsningen och är nu i implementeringsfas.

Nya satsningar som förvaltningen föreslår avseende användningen av statsbidraget för likvärdig skola 2023 är *kvalitetshöjande insatser, särskilt stöd och ambulerande skolsköterska*.

Det finns ett behov av att stärka organisationen inom sektor Bildning med *kvalitetshöjande insatser* genom att anställa två personer (totalt 1,6 heltid) som bland annat ska ha som uppdrag att arbeta med egentillsyn inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Under hösten 2022 kommer Skolverket tillsammans med Specialpedagogiska myndigheten genomföra kvalitetsdialoger med huvudmän. Vidare har fyra år passerat sedan Skolinspektionen senast genomförde en regelbunden inspektion av skolorna och huvudmannens åtaganden i Östhammar varpå vi kan vänta oss att en sådan inspektion inom en nära framtid. Andra kvalitetshöjande insatser som planeras ingå i dessa uppdrag är samverkan internt och externt, samordningsansvar för nätverk t.ex. förstelärare, SVA-nätverk m.m., lokalfrågor samt utredningsarbete som kräver verksamhetskunskap. Även arbete med FoU (Forskning och Utveckling) kommer att ingå inom ramen för kvalitetshöjande insatser. Östhammars kommun har avtal med Uppsala universitet genom [ULF](#), [Fosam](#) samt Partnerskolor (VFU-studenter). I uppdraget med kvalitetshöjande insatser ingår även den lokalsamordning där förvaltningen bidrar med verksamhetskunskap.

Förvaltningen föreslår vidare inom ramen för likvärdig skola att fördela medel kopplat till *särskilt stöd*. I samband med utvärdering av satsningen tidig inläring framkom ett tydligt behov av stärkt särskilt stöd för grundskolans alla stadier och det finns ett behov av att stärka möjligheten för elever till undervisning i studios/särskilda undervisningsgrupper. Detta förväntas också i förlängningen bidra till att minska/begränsa antalet elever med externa placeringar i särskilda resursskolor.

Ytterligare en ny satsning som planeras för 2023 är att anställa en *ambulerande skolsköterska* på 20%. Det råder idag en utmaning avseende kompetensförsörjning av skolsköterska i kommunens grundskolor, förvaltningen har en timanställd pensionerad skolsköterska att tillgå vid vaccinationer. Vid luckor och vakanser har förvaltningen fått täcka upp med en upphandlad tjänst från bemanningsföretag, vilket är kostsamt. Mot bakgrund av det vill förvaltningen anställa en ambulerande skolsköterska som kan hjälpa till vid vaccination samt förstärka och göra interimistiska insatser vid skolsköterskas frånvaro (t.ex. vid sjukdom och vakans).

Sektor Bildning
Christina Stenhammar
Joel Axberg

I tabellerna nedan är förvaltningens förslag på fördelning av statsbidrag likvärdig skola 2023 samt fördelningen av bidraget 2022.

Förslag på fördelning av statsbidrag likvärdig skola 2023

Trygghetsskapande personal: högstadiet	2 100 000
Förstärkt rastverksamhet: mellanstadiet	1 800 000
Tidig inläring: lågstadiet	2 080 000
IKT förtätning	1 000 000
Ökad skolnärvaro (central koordinator och lokala koordinatörer)	900 000
Lyckas tillsammans	500 000
Fritidshemssatsning	100 000
Kvalitetshöjande insatser	1 400 000
Särskilt stöd	1 000 000
Ambulerande skolsköterska 20 %	120 000

SUMMA: 11 miljoner

Fördelning av likvärdig skola 2022

Trygghetscoacher/Elevcoacher: högstadiet	2 000 000
Förstärkt rastverksamhet: mellanstadiet	1 800 000
Tidig inläring: lågstadiet	2 205 000
Skolutvecklare sektor Bildning	1 200 000
Undervisningsutveckling matematik 2x45 %	1 250 000
IKT förtätning	2 270 000
Lyckas tillsammans	100 000
Fritidshemssatsning	100 000

SUMMA: 10,925 miljoner

 ÖSTHAMMARS KOMMUN - EN DEL AV ROSLAGEN Barn- och utbildningsförvaltningen	Dokumenttyp: Styrdokument		
	Dnr. BUN-2022-075		
Riktlinjer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling			
Granskad av:	Fastställd av:	Beslutdatum	Revideringsdatum:
	Barn- och utbildningsnämnden	2022-11-10	

Riktlinjer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling

1. Inledning	2
2. Förebyggande arbete	2
2.1 Upprätta en plan mot diskriminering och kränkande behandling	2
2.2 Uppföljning och kartläggning av risker för kränkningar	3
2.3 Analys och bedömning av orsakerna till upptäckta riskerna	3
2.4 Planering och genomförande av åtgärder	3
2.5 Utvärdering	3
3. Arbetsgång vid kännedom om upplevda kränkningar eller trakasserier	3
3.1 Anmäl kännedom om upplevda kränkningar i det digitala verktyget KB Process	4
3.2 Utredning av händelse	4
3.2.1 Snabbutredning eller vanlig utredning?	4
3.2.2 Vad ska en utredning innehålla?	5
3.3 Åtgärder när ett barn eller en elev har blivit kränkt eller trakasserad	5
3.4 Följ upp åtgärderna	6
4. Uppföljning	6
4.1 Redovisning till Barn- och utbildningsnämnden	6
5. Utlämnande av handlingar	6
5.1 Vilken rätt till information har vårdnadshavare?	6
6. Versionshistorik	8

1. Inledning

Varje huvudman har enligt skollagen och diskrimineringslagen en skyldighet att motverka diskriminering och kränkande behandling av barn och elever.¹ Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att främja likvärdighet och skydda barn och elever mot diskriminering och annan kränkande behandling.

Barn- och utbildningsnämnden har det yttersta ansvaret, juridisk och ekonomiskt, om något barn eller en elev blir utsatt för diskriminering eller kränkande behandling. Nämnden följer upp verksamheternas arbete i egen regi och tar del av de rapporter som kommit till sektor Bildningskännedom samt fattar beslut om eventuella satsningar som behöver göras.

2. Förebyggande arbete

Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling.² Enligt diskrimineringslagen ska alla utbildningssamordnare arbeta med aktiva åtgärder; ett förebyggande och främjande arbete för att inom verksamheterna motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.³ Trakasserier och kränkningar kan ta sig olika uttryck. Elever kan utsättas både fysiskt, verbalt och psykiskt. I takt med att allt fler barn och unga använder sociala medier utsätts de unga för verbala och psykiska kränkningarna också på nätet.

Förskolan och skolan ska ha riktlinjer och rutiner för verksamheten i syfte att förhindra diskriminering som t.ex. trakasserier och sexuella trakasserier. Arbetet ska omfatta alla barn, elever och studenter inom verksamheten. Huvudmannen ska se till att det en gång per år, för varje särskild verksamhet, upprättas en plan mot kränkande behandling⁴.

2.1 Upprätta en plan mot diskriminering och kränkande behandling

Det övergripande syftet med planen är att förebygga och motverka diskriminering och kränkande behandling, och planen ska ständigt vara aktuell i verksamhetens dagliga arbete. För att planen ska fungera på ett ändamålsenligt sätt är det viktigt att den utformas utifrån verksamhetens egna behov.

Planen mot diskriminering och kränkande behandling ska alltid innehålla:

- en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever
- en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som verksamheten planerar att påbörja eller

¹ Skollagen (2010:800) 6 kap. och Diskrimineringslagen (2009:567) 3 kap.

² Ibid. 6 kap. 8 §.

³ Diskrimineringslagen (2008:567) 3 kap. 1 §.

⁴ Ibid. 6 kap. 6 och 8 §§

Barn- och utbildningsnämnden

- genomföra under det kommande året
- en redogörelse för hur åtgärderna i föregående års plan har genomförts.

Vidare bör planen innehålla rutiner för både akuta situationer och uppföljande insatser, ansvarsfördelning samt hur händelser och åtgärder ska dokumenteras.

Barn och elever ska medverka i arbetet med att upprätta, följa upp och se över verksamhetens plan mot diskriminering och kränkande behandling⁵. Utformningen och omfattningen av barnens eller elevernas deltagande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Även vårdnadshavare bör göras delaktiga i detta arbete.

2.2 Uppföljning och kartläggning av risker för kränkningar

Det första steget handlar om att identifiera var verksamheten befinner sig genom att följa upp genomförda insatser och göra en kartläggning av nuläget.

Kartläggningen kan ske på olika sätt. Det digitala verktyg som Östhammars kommun använder för att hantera kränkingsutredningar ger respektive rektor bra möjligheter att se vilka platser som kränkningar sker och vad kränkningen består i. Andra underlag som kan användas för att kartlägga risker av kränkningar är kommunens trygghetsenkät och Skolinspektionens skolenkät som syftar till att samla in synpunkter kring bland annat trygghet, studiero och delaktighet. Även trygghetsvandringar är ett bra verktyg för att identifiera hur elever uppfattar miljön på skolan.

2.3 Analys och bedömning av orsakerna till upptäckta riskerna

När kartläggningen av upptäckta risker är klar måste respektive förskola och skola analysera orsakerna till dessa. Först när orsakerna är klarlagda är det möjligt att sätta konkreta mål för att förebygga kränkningar. Om det visar sig att kränkningar är vanliga i exempelvis ett klassrum eller vid fotbollsplanen måste orsakerna till detta undersökas.

2.4 Planering och genomförande av åtgärder

Utifrån analysen av risker för kränkande behandling ska respektive skolenhet sätta upp konkreta och uppföljningsbara mål och bestämma åtgärder för att nå dessa. Ett mål skulle kunna vara att eleverna alltid ska känna sig trygga på fotbollsplanen. En åtgärd skulle exempelvis kunna vara att alltid ha personal vid fotbollsplanen på raster.

2.5 Utvärdering

För att kunna se om åtgärderna fått effekt bör de följas upp och utvärderas. Om det visar sig att målen inte är uppnådda kan det behövas nya eller kompletterande åtgärder.

3. Arbetsgång vid kännedom om upplevda kränkningar eller trakasserier

Arbetsgången vid kännedom om upplevda kränkningar styrs till stor del av det digitala verktyg som används i Östhammars kommun.

⁵ Förordning (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med en plan mot kränkande behandling.

3.1 Anmäl kännedom om upplevda kränkningar i det digitala verktyget KB Process

Enligt Skollagen (6 kap 10§) är en lärare, förskollärare eller annan personal som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för diskriminering eller kränkande behandling i samband med verksamheten skyldig att anmäla detta. I Östhammars kommun görs denna anmälan i ett digitalt system, KB-process, som all personal har tillgång till via intranätet (INES). I och med denna anmälan får rektor e-post om att en anmälan gjorts och har på så sätt kännedom om händelsen. Även huvudmannen får via e-post omedelbart kännedom om anmälan.

Personal ska anmäla kränkningar både när de får kännedom om kränkande behandling och när de själva uppmärksammar en händelse som kan vara kränkande. Ingen värdering av allvaret i händelsen ska göras före anmälan, utan den bedömningen görs så snabbt som möjligt efteråt.

3.2 Utredning av händelse

Efter anmälan om trakasserier eller kränkande behandling ska huvudmannen starta en utredning. Utredningen ska starta direkt, helst samma eller nästkommande dag. Enligt skollagen⁶ och diskrimineringslagen⁷ är huvudmannen skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och vidta de åtgärder som kan krävas för att förhindra trakasserier eller kränkande behandling i framtiden. Utredningsskyldigheten omfattar alla trakasserier och kränkningar, inklusive sådana som begås av någon i personalen.

Barn- och utbildningsnämnden i Östhammars kommun har delegerat till rektor att starta en utredning. I utredningen inhämtas information för att kunna göra en bedömning av om barnet eller eleven blivit utsatt för en kränkning och vilka åtgärder som i så fall måste genomföras för att få stopp på kränkningarna.

Rektor kan välja att själv göra utredningen eller delegera ansvaret till en lämplig person. Om eleven upplever sig ha blivit utsatt för diskriminering, trakasserier eller kränkningar av personal ska rektor ansvara för utredningen. Rektor kan delegera vidare till lämplig person att göra utredningen, det är endast rektor som får göra snabbutredning.

När personal misstänks för kränkningar eller trakasserier av ett barn eller en elev är det alltid rektor som gör utredningen. Om det uppstår en skada i samband med kränkningen så ska detta även anmälas i KIA-elev.

3.2.1 Snabbutredning eller vanlig utredning?

Utredningens omfattning beror på omständigheterna i det enskilda fallet. I systemet KB Process finns funktionen *Snabbutredning*, som endast ska endast användas i **undantagsfall** om utredningen är gjord på plats och om det inte behövs några åtgärder eller uppföljning. Även vid en snabbutredning ska dokumentationen vara tillräcklig för att kunna utläsa hur ärendet har

⁶ Skollagen (2010:800), 6 kap. 10 §.

⁷ Diskrimineringslagen ((2008:567), 2 kap. 7§.

hanterats. Det räcker inte att endast konstatera att utredningen är gjord på plats.

Snabbutredning får inte användas då det handlar om återkommande anmälningar gällande elev som upplever sig kränkt eller om det är en elev som återkommande kränker andra elever.

3.2.2 Vad ska en utredning innehålla?

Utredningen ska påbörjas skyndsamt, i anmälan ska alltid för- och efternamn, personnummer och årskurs på utsatt och utsättande person anges, detta för att ärendet ska bli sökbart och för att undvika förväxlingar av vem som gjort vad när det ska utredas. Använd inte förkortningar. Om eleven har skyddad identitet anges det och då anges endast initialer.

Det ingår att fråga alla inblandade vad som hänt. Beskriv konkreta händelser. Vem/vilka är inblandade och hur har de inblandade agerat? Det kan också ingå att:

- Fråga andra barn, elever samt personal och vårdnadshavare.
- Ta reda på vad som händer på sociala medier och på andra fysiska platser där barnen eller eleverna finns.
- Ta hjälp av särskild kompetens, exempelvis kuratorer eller psykologer, för att till exempel göra observationer.

Det är viktigt att utredningen ger en allsidig belysning av händelsen och kunna vara en grund för att bedöma eventuella trakasserier eller kränkningar.

När det finns konstaterade kränkningar ska utredningen även beskriva orsakerna till det som hänt (hur och varför det hände). Utredningen måste komma fram till en slutsats om vad som hänt och det räcker inte med att låta utredningen stanna vid att ord står mot ord.

Vårdnadshavarna kontaktas när en utredning inleds. Vårdnadshavare till inblandade barn och elever informeras om vad som har hänt och hur verksamheten kommer att arbeta för att kränkningen ska upphöra. Vårdnadshavarna informeras även om resultatet av utredningen samt eventuell åtgärdsplan. Vårdnadshavaren till den kränkta eleven har rätt att ta del av all information i ärendet och detta kan tas ut ur systemet.

3.3 Åtgärder när ett barn eller en elev har blivit kränkt eller trakasserad

Det är viktigt att barn får hjälp av vuxen vid trakasserier och kränkningar. Om en rektor eller huvudmannen efter utredningen konstaterar att det förekommer kränkningar är denne skyldig att snabbt vidta åtgärder som ska leda till att kränkningarna upphör. Lämpliga åtgärder beskrivs utifrån aktuell situation för att säkerställa att det inte händer igen.

Exempel på åtgärder kan vara: Om en elev upplever sig ha blivit utsatt för diskriminering, trakasserier eller kränkningar är det den vuxnes ansvar att rapportera detta i Draftit KB process, samt kontakta vårdnadshavare till samtliga berörda elever med information om att anmälan är upprättad.

Förslag på åtgärder kan vara :

- Samtal med berörda parter (barn, elever, vårdnadshavare, personal).
- Ökad uppsikt på platser vid tidpunkter som visat sig vara riskfyllda.

Barn- och utbildningsnämnden

- Se över gruppindelningar och schemaläggning.
- Insatser från elevhälsa på grupp- eller individnivå

3.4 Följ upp åtgärderna

Det är viktigt att åtgärderna följs upp och utvärderas för att se om kränkningarna upphört. Om kränkningarna inte upphört måste nya eller kompletterande åtgärder genomföras för att stoppa kränkningarna. Genomförda åtgärder ska alltid följas upp och dokumenteras.

4. Uppföljning

Uppföljning och analys avseende kränkande behandling ska göras kontinuerligt, både på skolenheterna och av huvudmannen. Skolenheternas resultat av analyserna ska ligga till grund för kommande års plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Verksamhetscheferna följer kontinuerligt upp rapporter och utredningar med skolledarna. I systemet godkänner/ alternativt ej godkänner dessa hanteringen av ärendet.

4.1 Redovisning till Barn- och utbildningsnämnden

I skollagen framgår att huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling. Som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet ska sektor Bildning ge barn- och utbildningsnämnden en redovisning av arbetet mot kränkande behandling varannan nämnd.

De av rektor startade utredningar nedtecknas av nämndsekreteraren på en delegationsförteckning som rapporteras till barn- och utbildningsnämnden vid varje sammanträde.

5. Utlämnande av handlingar

5.1 Vilken rätt till information har vårdnadshavare?

På skolans område är begreppet part av stort intresse vid de utredningar om kränkande behandling som skolan är skyldig att göra (Offentlighets- och sekretesslag 10 kap 3 §).

I förskolans och skolans arbete mot kränkande behandling får inte vårdnadshavarna till det kränkta eller kränkande barnen hållas utanför insyn, när denna insyn är viktig. Hemmets medverkan och engagemang är själva basen i skolans arbete, inte minst det arbete som ska förebygga kränkande behandling.⁸

I ett ärende om kränkande behandling är vårdnadshavarna till den elev som utsätts för kränkningen part i ett ärende som gäller myndighetsutövning. Det innebär full rätt att ta del av alla uppgifter i ärendet innan beslutet fattas. Sekretessen faller gentemot en part, vilket innebär att vårdnadshavarna har rätt att ta del av namn på de elever som kränkts och innehållet i övrigt i det ärende det gäller. Men skulle disciplinära åtgärder övervägas gentemot en kränkande elev

⁸ Staffan Olsson [2016], Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola, sid 73, 111.

Barn- och utbildningsnämnden

utifrån vad som har framkommit i utredningen är även dennes vårdnadshavare part och har då samma rätt till full insyn i ärendet.⁹

Om huvudmannens utredning om kränkande behandling leder till att man vidtar åtgärder mot en enskild person räknas det som myndighetsutövning. Då har eleven och vårdnadshavaren rätt att få ta del av information i ärendet, till exempel dokumentation om uppgifter och beslut och motivering av beslut. I Skollagen, 29 kapitlet 10 § finns det hänvisningar till alla de rättigheter man har i samband med myndighetsutövning i skolan.

⁹ Staffan Olsson [2019-05-07], https://www.elevhalsan.se/staffan/krankande-behandling-lamna-ut-namn-pa_4089.htm

6. Versionshistorik

Beslutsdatum	Ändring
2015-01-29	Beslut om dokument gällande arbetet mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.
2022-11-10	Barn- och utbildningsnämnden beslutar om nya riktlinjer .

Sektor bildning
Anne Lee Larsson

Matsal i förskolan

Matsalen som pedagogisk miljö

Vilka är fördelarna med en gemensam matsal för hela förskolan, och vilka är utmaningarna?

Måltidssituationen i förskolan

Måltiderna i förskolan har stor betydelse för barnens hälsa, trivsel och förutsättningar för lärande – bra måltider ger möjlighet att orka leka och lära. En trivsamt måltidssituation bidrar också till gemenskap och bra stämning, dessutom är måltiden ett utmärkt pedagogiskt verktyg.

När barnen själva tar sin mat får de en hel mängd andra saker på köpet. De får motorisk träning, de balanserar tallrikar med ärtor, majs och rinnig sås, de lär sig vänta på sin tur, de lär sig att tänka på att maten ska räcka till alla, de tränar begrepp som för mycket och för lite, de tränar att räkna. De lär sig att ögat ofta orkar mer än magen.

Hela läroplanen ryms närapå i måltiden.

Matsal i förskolan – pedagogiskt perspektiv

- Pedagogerna får mer pedagogisk tid med barnen
- anpassade lärmiljöer för lek på avdelningen man behöver inte möblera för måltider inne på avdelningarna utan kan i stället ha fokus på leken och det utforskande som barnen befinner sig i, och skapa miljöer utifrån det
- färre avbrott i aktiviteter

Sektor bildning
Anne Lee Larsson

- matvärdinna i matsalen som tar hand om ”olyckor”
- matsalen blir också en möjlighet för barnen att känna sig som en del i en större gemenskap
- samtidigt som barnen sitter vid sitt bord, med sina pedagoger och barn från den egna avdelningen och kan känna sig trygga i det, så får man möta de andra barnen och pedagogerna på förskolan. Att de yngre barnen kan kika på de äldre och lära av dem är viktigt.

Utmaning med matsal i förskolan

- Otrygg miljö
- Hög ljudnivå
- Stressig miljö

Hur skapar vi en trygg miljö i matsalen?

- Alla barn har sin bestämda plats i matsalen för att skapa en trygghetskänsla
- en pedagog sitter med vid varje bord
- avdela matsalen med skärmar för att skapa rum i rummet
- äta i olika matlag för att få en lugnare och mer harmonisk matsituation
- matvärdinna som tar hand om de ”olyckor” som sker i form av ex omkullvälta glas, vilket gör att pedagogen kan sitta lugnt kvar med barnen vid bordet
- avdelningen - och köksateljén, i anslutning till matsalen, finns som alternativ till de barn som känner oro för att äta i matsalen i ett första skede.

Specialpedagogiska skolmyndigheten

Tillgänglighetsanpassning, att tänka på för barn med olika funktionsvariationer

- Tydliga rutiner
- bra ljudmiljö, ljudabsorberande material
- mattider som är tilltagna så att det inte skapar stress
- samarbete och dialog med specialpedagog och vårdnadshavare
- möjlighet till alternativ mat
- bestämd plats i antingen matsalen eller i köksateljén
- pedagog vid bordet som sitter med för att skapa trygghet och lugn
- avskärma matsalen för att skapa en bättre tillgänglighet
- trygga pedagoger och deras förhållningssätt är viktigast för barnen.

Sektor bildning
Anne Lee Larsson

Måltids – och hygiensynpunkt (Annelie Wallén måltidschef)

Livsmedelssäkerhet och kvalitet:

- att vi hanterar maten ända fram till tallriken
- att ingen ska bli sjuk av maten, även en smula gluten kan vara allvarligt för ett litet barn
- rätt temperatur på maten.

Rent i lokalen - i rätt tid:

- att barnen inte behöver leka i matrester
- matro för barnen, städning av matsalen när barnen inte äter
- att vi på måltid och städ ansvarar för skötsel av de bord och stolar som är i matsalen.

Hållbarhet:

- minskat svinn eftersom vi inte lägger upp portioner i karotter. Vi kan hantera mängden mat som läggs upp i kantinerna.

Arbetsmiljö:

- fördelen är mindre plock med karotter och kantiner vilket minskar belastningen på armar och händer
- nackdelen är arbetshöjden på bord och stolar i matsalen, den ökar belastningen på rygg och nacke.

Nationella riktlinjer för måltider i förskolan (Livsmedelverket)

Den fysiska måltidsmiljön. Den plats där barnen äter bör utformas så att både barn och vuxna tycker att det är trevligt att äta där. Rena, fräscha och dekorerade lokaler bidrar till matlust och trivsel. Med växter, skärmar och bra belysning kan matplatsen avgränsas och kännas lite mysigare. Även ljudmiljön påverkar måltidsupplevelsen. Det finns idag ett stort utbud av ljuddämpande tyger eller andra bullerdämpande material som kan sättas i tak, på väggar, golv, under eller på bord, under stolsben eller på andra ställen.

Erfarenheter av matsal i förskola

Stockholm – arbetat med ljudnivån, trygga pedagoger ger trygga barn, karottsystem under pandemin annars buffé.

Tierp – använder inte sin lokal som matsal, personalen har inte varit delaktig i förändringsarbetet, tuffa barngrupper.

Göteborg – pedagogen är nyckeln till att skapa tryggheten oavsett var man äter, alternativ lokal finns vid behov, pedagogisk vinst i och med att avdelningarna är utrustade för lek, ökad gemenskap i och med att man träffar barn och personal från övriga avdelningar i matsalen.

Sektor bildning
Anne Lee Larsson

Malmö – en utmaning i att använda lokalen på ett effektivt sätt, arbetar för att kunna ha en arbetsmiljö med en rimlig ljudnivå, barnen är trygga med sina pedagoger i att äta i matsalen

Hanna Sepp – universitetslektor i Mat- och måltidsvetenskap vid Institutionen för Mat- och måltidsvetenskap på Högskolan Kristianstad.

Hon har sedan många år tillbaka fokuserat sin forskning på den pedagogiska måltiden i förskolan. Intresset för maten och måltiden i förskolan har aldrig tidigare varit så stort och all forskning visar att människors förhållande till mat grundläggs i mycket unga år. Hon ser det därför som otroligt viktigt att den pedagogiska måltiden i förskolan håller hög kvalitet – såväl själva maten som samspelet kring bordet. Hanna har tidigare också arbetat på Livsmedelsverket och har goda kunskaper kring livsmedelshantering och de regler som gäller för hantering av mat och livsmedel i förskolan.

Fråga:

Vi har ändrat om till en gemensam matsal på vår förskola. Det innebär att vi äter i två omgångar och som mest kan det vara 40–45 barn i matsalen samtidigt. Finns det någon forskning på detta, äter barnen bättre eller sämre? Vi ser många fördelar och är nöjda med vårt arbetssätt, men är intresserade av att veta om det finns någon forskning kring hur barnen mår i detta.

Svar: Tyvärr känner jag inte till någon forskning som har studerat detta. Däremot så finns det forskning som visar rummets betydelse för måltiden som helhet och där ljudet är en mycket viktig aspekt. Om det är stressigt och hög ljudnivå så kan det leda till att barnen äter sämre eftersom de har svårt att fokusera på att äta. Ljudnivån minskar man relativt lätt med gardiner och fodrade vaxdukar och eventuellt ljuddämpande tassor på bord och stolar. Oavsett vilket rum måltiderna serveras i så är det till syvende och sist pedagogernas förhållningssätt och agerande som är det mest avgörande. Det vill säga att pedagogerna sitter ner och äter tillsammans med barnen utan att springa omkring och ”serva” barnen eller uträtta andra ärenden. Detta för att skapa en lugn avstressad miljö som är en viktig del av den pedagogiska måltiden.

Barnkonsekvensanalys

Barnchecklista bifogas.

Barnchecklista inför bedömning av barns bästa

Sektor Bildning Förskolan Mineralen	Datum för möte 220502
Deltagare Personalen på Mineralen på arbetsplatsträffen i maj-22 Camilla Lindström Rektor	Handläggare Camilla Lindström
Ärenderubrik Matsal på Förskolan Mineralen	

1. Påverkar beslutet barnet?

Ja

Nej

Förändringen består i att barnen kommer sitta i gemensam matsal med många barn i samma rum istället för att sitta i ett litet rum med ett bord och några barn. De äldre barnen kommer att ta mat i en serveringsdisk. De yngre får maten i karotter vid bordet precis som tidigare.

2. Hur har barns bästa beaktats?

Vi har förberett barnen med att visa på hur vi alla ska sitta tillsammans i matsalen. Vårdnadshavare har varit med i diskussioner om matsalen på ett vårdnadshavarmöte då de har fick berätta och komma med åsikter om matsalen. En tydlig "superstruktur" ska göras så att alla pedagoger kan skapa de bästa förutsättningarna för att barnen ska vara trygga i matsalen.

3. Beskriv eventuella intressekonflikter.

Det finns några vårdnadshavare som är rädda för att det ska bli en hög ljudnivå i matsalen och det har vi skrivit åtgärder för längre ner.

4. Har barn fått uttrycka sina åsikter?

Ja

Nej

Vi har haft en intervju med alla barn som ska börja på förskolan och i den sammantagna analysen känner sig barnen trygga i att börja på den nya förskolan.

5. Vilka eventuella risker ser vi med beslutet, och vilka insatser görs för att minimera de eventuella riskerna?

Hög ljudnivå – Risk att det kan bli en hög ljudnivå i matsalen när det är många barn och vuxna i ett större rum.

Åtgärder

- Viktigt att vi delar upp barngrupperna i olika matgrupper som äter vid olika tillfällen för att var färre barn där samtidigt.
- Matsalen delas in i mindre rum i rummet för att minska ljudnivån med hjälp av ljuddämpande skärmar.
- Ljuddämpande material i matsalen.
- Samtala i låg nivå.

Otrygg miljö – Risk att barn kan bli otrygga i ett större sammanhang

Åtgärder

- Alla barn har sin bestämda plats.
- Visuellt stöd finns i matsalen för att tydliggöra för alla barn.
- En pedagog sitter med vid varje bord.
- Dela av matsalen i flera mindre rum med hjälp skärmar.
- Dela upp barnen i olika matgrupper för att inte vara så många samtidigt i matsalen.
- ”Matvärd” finns med i matsalen som hjälper till att torka bord. Det skapar mer tid till pedagogerna att ha fokus på barnen (på en förskola som inte har matsal torkar pedagogerna bord och sopar golv)
- Köksateljé finns i anslutning till matsalen där barn som är i behov av ett mindre sammanhang kan sitta och äta.

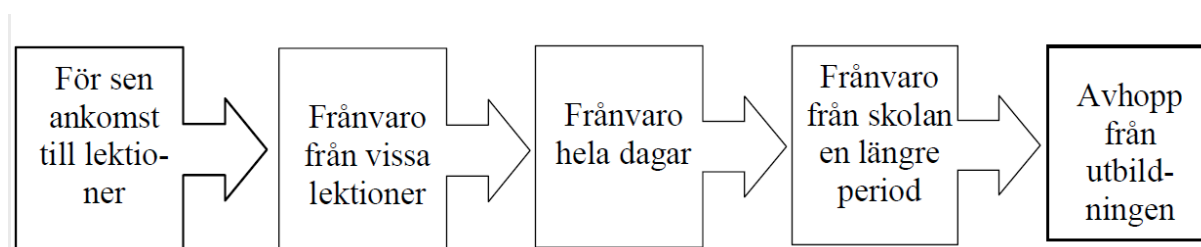
Handlingsplan för ökad skolnärvaro i Östhammars kommun

Dokumenttyp	Rutin
Diarienummer	
Beslutad av nämnd	
Reviderad	
Dokumentansvarig	Sektor bildning

Inledning

Omfattande skolfrånvaro är en komplex fråga och kan bero på pedagogiska, sociala och/eller psykologiska faktorer. Skolfrånvaro börjar oftast med ströfrånvaro enligt forskning och beprövad erfarenhet. Riskerna med ströfrånvaro är väl undersökta och dokumenterade. En riskfaktor för elever med upprepad ströfrånvaro är att de senare löper ökad risk för hög frånvaro och framtida utanförskap.

Det saknas svenska studier kring sambandet mellan skolprestationer och frånvaro, men det finns en del studier från andra länder som visar att frånvaro påverkar skolresultat genom skolans alla stadier. Skolverket (2012) visade i en kartläggning att 23 procent av eleverna som slutade åk 9 saknade fullständigt slutbetyg. Ungefär 87 procent av dessa elever saknade gymnasiebehörighet. Elever med omfattande frånvaro är överrepresenterade i båda dessa grupper. Risken för avhopp från gymnasiet är också högre vid tidigare frånvaroproblematik.

Relation mellan ströfrånvaro och avhopp från skolan (jfr Kearney, 2003)

Sett ur ett livsperspektiv är det därför av yttersta vikt att skolan har rutiner för att systematiskt uppmärksamma och följa upp frånvaro samt att utreda frånvaron med hjälp av en kartläggning. Utifrån kartläggningens resultat behöver den samlade elevhälsan tillsammans med mentor planera för insatser som kan främja elevens närvaro i skolan.

Definition av frånvaro och gränsvärden

I arbetet med frånvaro är det viktigt att titta på all frånvaro, oavsett om den är giltig eller ogiltig. I den statliga utredningen "Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera" (SOU 2016:94) lanseras begreppet "problematiserad frånvaro". Det innebär all frånvaro som är av sådan art att den kan leda till att eleven kunskapsmässigt eller socialt inte utvecklas mot utbildningens mål. Man har därigenom fokus på frånvarons effekt. Östhammars kommun väljer därför att fokusera på den totala frånvaron.

Dock saknas ett enhetligt signalsystem i Sverige och det finns heller ingen internationell konsensus om vilka gränsvärden som ska gälla. Östhammars kommun har valt över 20 % frånvaro senaste 30 dagarna som ett gränsvärde, även om frånvaro både kan och ska uppmärksammas tidigare.

Ansvar för elevens skolgång

Av Skollagen (7 kap. 20-23 §) framgår att det finns ett *tre delat* ansvar för varje elevs skolgång. Ansvaret är fördelat på *hemkommunen*, *huvudmannen* och *vårdnadshavaren*. *Hemkommunen* har alltid ett bakomliggande och övergripande ansvar. Detta ansvar innefattar att hemkommunen säkerställer att eleven fullgör sin skolplikt och får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Hemkommunen ska även ha en fungerande frånvarorapportering och kunna ta fram övergripande statistik kring närvaron för kommunens elever. *Huvudmannen* som driver verksamheten där eleven är inskriven har det direkta, operativa ansvaret för att

skolgången fungerar. Det är huvudmannen som ansvarar för att eleverna får det stöd de har rätt till och som ska vidta åtgärder för att få tillbaka elever med hög frånvaro till skolan igen. Barn och ungdomar som är bosatta i Sverige har skolplikt från höstterminen det år de fyller sex år tills de avslutat årskurs nio. *Vårdnadshavaren* ska se till att barnet fullgör sin skolplikt.

Skolplikt

Skolplikten innebär en rättighet och en skyldighet för barn att få sin utbildning i det svenska skolväsendet. Barn ska normalt börja fullgöra sin skolplikt i förskoleklassen, vilket blev en obligatorisk skolform 2018. Efter det fullgör barn sin skolplikt i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan. Ibland kan ett barn också få fullgöra sin skolplikt i en internationell skola. Skolplikten upphör vid vårterminens slut det tionde året efter det att eleven har börjat fullgöra skolplikten. För de flesta elever är det när de har gått ut årskurs 9.

Ansvar för att skolplikten uppfylls är delat mellan flera parter. Barnets vårdnadshavare ansvarar för att barnet kommer till skolan. Huvudmannen för den skola som eleven går i ska se till att eleven fullgör sin skolgång, vilket först och främst innebär att eleven går till skolan och deltar i utbildningen.

Skolpliktsanmälan till Barn- och utbildningsnämnden

Den som har vårdnaden om ett skolpliktigt barn ska se till att barnet fullgör sin skolplikt, enligt 7 kap. 23 § skollagen (2010:800). Om det finns anledning att tro att vårdnadshavarna brister i sin skyldighet att se till att barnet fullgör sin skolplikt ska en skolpliktsanmälan göras till Barn- och utbildningsnämnden som har möjlighet att utdöma ett vitesföreläggande.

Rektors ansvar

Den 1 juli 2018 förtydligades rektors ansvar i skollagen för att utreda omfattande frånvaro. Om en elev har upprepad eller längre frånvaro ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövligt. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. När en utredning om en elevs frånvaro har inletts ska rektorn se till att frånvaron snarast anmäls till huvudmannen (Skollagen, 7 kap. 19a §).

Samarbete och samverkan

Samverkan är nödvändig både för att främja närvaro och förebygga frånvaro. Problematisk frånvaro utvecklas genom samverkan av olika faktorer och därigenom krävs också samverkande lösningar. Det är av yttersta vikt att samverkan mellan skola, socialtjänst och region (t ex BUP och habilitering) fungerar väl. Skolan bör därför alltid överväga vilka externa samverkansparter som kan vara aktuella.

Skolan ska också verka för ett gott samarbete med vårdnadshavare. Alla vuxna runt elever med problematisk skolfrånvaro måste dra åt samma håll. Viktigast i kontakten med vårdnadshavare är att lyssna aktivt och värdesätta deras kunskap och upplevelser. Det är också viktigt att avlasta känslor av skuld och skam över att vara dåliga vårdnadshavare som inte får barnet till skolan.

Främjande arbete för ökad närvaro

Varje skola i Östhammars kommun ska arbeta med att främja skolnärvaron. Det arbetet ska tydligt beskrivas i kommunens elevhälsoplan samt även brytas ner i lokala aktiviteter på respektive skola. Det främjande arbetet omfattar både kunskapsmål och den sociala miljön på skolan. Det innebär att såväl undervisningens utformning som personalens bemötande och förhållningssätt till elever och vårdnadshavare är lika viktiga delar. Att arbeta främjande innebär därför bland annat om att skapa ett vänligt och respektfullt skolklimat

med goda relationer mellan elever och mellan vuxna och elever. Det innebär också att göra eleverna delaktiga på ett sätt så att de trivs i skolmiljön och känner anknytning till skolan. Varje elev ska känna sig sedd, hörd och bekräftad.

Handlingsplan för skolnärvaro

För det åtgärdande arbetet finns en lokal *Handlingsplan för skolnärvaro* (se bilaga 1). Syftet med handlingsplanen är att skapa tydliga och i verksamheten förankrade arbetssätt som bidrar till att tidigt upptäcka problematisk frånvaro. Den bygger på att all frånvaro följs upp av i första hand mentor men även av skolans elevhälsoteam. I handlingsplanen beskrivs de steg som skolan ska vidta vid eventuell frånvaro.

Som ett underlag till den utredning som ska genomföras har Östhammars kommun valt att använda en kartläggningssmall. Annan skoldokumentation som bedöms relevant för utredningen ska också vägas in. Vid behov kan t ex observationer genomföras för att bredda utredningsunderlaget. En person i elevhälsan utses som ansvarig för utredningen men elevhälsans samtliga professioner genomför en gemensam analys av utredningen med förslag på insatser som mynnar ut i en handlingsplan.

Referenser

Gren Landell (2018), Att förebygga frånvaro i skolan
Sundell, El-Khoury, Månsson (2005), Elever på vift, vilka är skolkarna
Konstenius och Schillaci (2010), Skolfrånvaro KBT-baserat kartlägnings- och åtgärdsarbete
Skolverket
Sveriges kommuner och regioner (2013), Vänd frånvaro till närvaro
Skolverket (2020), Trygghet och samverkan främjar skolnärvaro (hämtat oktober 2020)
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/trygghet-och-samverkan-framjar-barns-skolnarvaro>
Skolverket (2020), Främja närvaro och förebygga frånvaro (hämtat oktober 2020)
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/framja-narvaro-och-forebygga-franvaro>
Maria Työlähti, (2020), Från skolfrånvaro till skolnärvaro- erfarenheter av mångprofessionellt samarbete, Helsingfors universitet

Handlingsplan för skolnärvaro

Varje dag:

All närvaro registreras i Skola24 av den undervisande läraren i början av varje lektion.

Varje vecka:

Mentor stämmer av frånvaron för sina mentorselever, både anmäld och inte anmäld, och tar kontakt med vårdnadshavare vid behov (t ex oanmäld frånvaro, ströfrånvaro eller flera sena ankomster).

Varje månad:

Mentor tittar på frånvaron för sina mentorselever de senaste 30 dagarna. Mentor tar kontakt med vårdnadshavare till de elever som har mer än 20 % frånvaro. Om frånvaron inte kan förklaras av tillfällig sjukdom eller ledighet tar mentor ärendet till EVI. Mentor ser även till att elev och vårdnadshavare vet vad eleven behöver ta igen och hur.

Ärendet tas upp på EVI:

Elevhälsa och mentor tittar på hur frånvaron har sett ut över en längre tid. Mentor kallar elev och vårdnadshavare till samtal där elevhälsopersonal deltar.

Uppföljning nästkommande månad:

Om frånvaron är fortsatt hög ska rektor se till att utredning inleds samt vem i elevhälsan som ska ansvara för utredningen. Kommunens kartläggningsmall samt annan relevant skoldokumentation samlas in. Rektor informerar huvudmannen att utredning har inletts.

Efter genomförd utredning:

När utredningen är genomförd analyseras den av elevhälsans samtliga professioner och mynnar ut i en handlingsplan med insatser som föreslås elev och vårdnadshavare. Skolan överväger om frånvaron föranleder en orosanmälan till socialtjänsten samt om det finns behov av samarbete med andra externa aktörer. Om utredningen tyder på att vårdnadshavarna hindrar elevens närvaro i skolan ska rektor rapportera ärendet till Barn- och utbildningsnämnden för eventuellt vitesföreläggande.

Fortsatt uppföljning:

Regelbunden uppföljning av insatser ska genomföras samt nätverksmöten med andra aktörer. Vid behov ändras handlingsplanen och andra insatser prövas.

Kartläggning av frånvaro

Information till den som genomför kartläggningen del 1:

Kartläggningen behöver göras med stor flexibilitet, som bygger på goda relationer och att eleven känner sig lyssnad på.

Nedan kommer ett antal påståenden/frågor. Du ska tillsammans med eleven besvara dem genom att kryssa i den ruta eller siffra som eleven tycker passar bäst in. Exempelvis kan du fråga vidare varför eleven väljer 3 och inte 4.

Utmana svaren om möjligt. Därefter samtalar du och ställer följdfrågor till eleven för att ta reda på mer. De följdfrågor som finns ska ses som förslag. Svaren skrivs ner och förs in under varje frågeställning. Viktigt att undersöka och se mönster i det som fungerar och det som inte fungerar.

Elevens personuppgifter

För- och efternamn	Personnummer
Skolenhet	Årskurs och klass

Vilka lektioner/ämnen gillar du?

(Utforska vidare exempelvis; vilka ämnen går bra/dåligt? Vilka ämnen är lätta/svåra? Vilka ämnen är roliga/tråkiga? Skriv in svaren bredvid ämnet)

Bild	Engelska	Hemkunskap	Idrott	Biologi
Fysik	Historia	Geografi	Matte	Musik
Kemi	Religion	Svenska	Samhällskunskap	Teknik
Slöjd	SO	NO	Profil	Annat, vad?

Anteckningar

Det går bra att ta sig till skolan

(Följdfrågor; undersök vad som fungerar bra eller mindre bra)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag kommer i tid till skolan eller lektioner

(Följdfrågor; Blir du ofta sen? Till vilka lektioner? Vilka dagar? Vad gör du när du är sen?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag tycker att schemat är bra

(Anvisning: Skriv ut elevens schema och utforska tillsammans. Följdfrågor; Bra start/sluttid?, Lektionernas längd? Ämnets placering under dagen? Raster? Luncher? Håltimmar? Delad klass?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag kan koncentrera mig under lärarens genomgång

(Följdfrågor; Hur ser en bra genomgång ut? Är de för långa? Ostrukturerade? Individuella genomgångar? Exempel på bra genomgångar?

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag trivs där jag sitter i klassrummet

(Följdfrågor; Placering i klassrummet? Vem sitter eleven med? Avskärmat? Ståbord? Litet rum?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Det går bra med förflyttningar/övergångar under skoldagen

(Följdfrågor; Att ta sig från klassrum till klassrum eller andra skolbyggnader? Samma klassrum hela tiden? Lätt att hitta i skolan? Tydligt skyltat?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Det är många störande ljud i skolan

(Följdfrågor; Vilka ljud? Var i skolan?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag är känslig för starka synintryck

(Följdfrågor; Vilka synintryck? Färger? Lampor? Solljus? Var i skolan?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag är besvärad av lukter i skolan

(Följdfrågor; Vilka lukter? Var i skolan?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

--

Jag tycker om rasterna

(Följdfrågor; Känner du dig trygg på rasterna? Har du något att göra? Vet du vad du kan/ska göra? Vet du vem du ska vara med?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag gillar mina lärare och annan skolpersonal

(Följdfrågor; Vilka gillar du? Vilka gillar du mindre?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag känner mig trygg i skolan

(Följdfrågor; Vilka situationer känner du dig trygg/mindre trygg i skolan? Har du upplevt trakasserier/kränkande behandling/mobbing?)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag känner mig orolig/bekymrad i skolan

(Anvisning: undersök vidare vid behov)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
-------------------	---	---	---	---	---	---	--------------

Anteckningar

Jag känner mig stressad i skolan

(Anvisning: undersök vidare vid behov)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
----------------------	---	---	---	---	---	---	-----------------

Anteckningar

Jag äter lunch i skolan

(Anvisning: undersök vidare vid behov)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
----------------------	---	---	---	---	---	---	-----------------

Anteckningar

Jag har kompisar i klassen/skolan

(Anvisning: undersök vidare vid behov)

Stämmer inte alls	1	2	3	4	5	6	Stämmer helt
----------------------	---	---	---	---	---	---	-----------------

Anteckningar

Vad tycker du att skolan kan göra för att du ska kunna vara mer i skolan?

Vad tycker du att dina föräldrar (eller den du bor med) kan göra för att du ska kunna vara mer i skolan?

Vad kan du göra för att du ska kunna vara mer i skolan?

--

Finns det någon annan person som skulle kunna vara till hjälp för att öka din närvaro i skolan?

Namn och befattning på den som genomfört kartläggning del 1

För- och efternamn	Befattning	Datum

Information till den som genomför kartläggning del 2:

Frågorna och samtalen bör ledas och sammanställas av kurator alternativt annan elevhälsopersonal.

Elevens personuppgifter

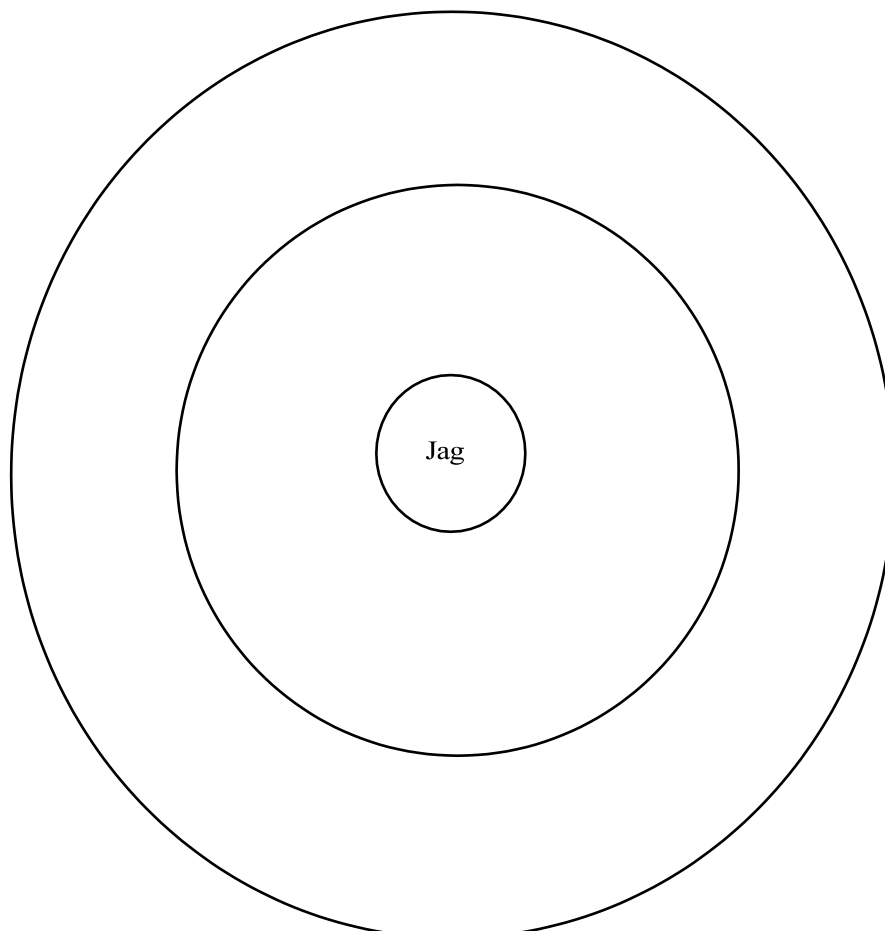
För- och efternamn	Personnummer
Skolenhet	Årskurs och klass

Nätverkskarta

Fyll i tillsammans med eleven namnen på de personer hen känner. Skriv de som hen träffar oftast närmast centrum och de hen träffar sällan längst bort från centrum. När ni fyllt i alla personer hen känner, diskutera frågorna nedan:

Vilka personer är viktiga för dig?
Vilka är trevliga att umgås med?
Vilka vill du träffa oftare?
Vilka är till besvär för dig?
Vilka vill du träffa mer sällan?
Vilka känner du dig trygg med?

Markera med V
Markera med T
Markera med O
Markera med B
Markera med X
Markera med Y

Frågor till eleven

Vilka bor du med?

Vad gör dig glad hemma?

Är det något som gör dig ledsen, orolig eller arg hemma?

Har det hänt något hemma som påverkar dig?

Vad brukar du göra hemma?

Hur mår dina föräldrar eller den du bor med?

Är det viktigt för dina föräldrar (eller den du bor med) hur det går för dig i skolan?

Finns det andra viktiga personer i ditt liv?

Vad brukar du göra på fritiden?

Har det hänt något på fritiden som påverkar dig?

Frågor till vårdnadshavare

Hur skulle du beskriva ditt barns mående?

--

Upplever du att ditt barn har en oro som är kopplad till skolan? I vilka situationer? Hur hanterar du som förälder detta?

Upplever du svårigheter hos ditt barn med att ta sig till skolan?

Uppvisar ditt barn besvär som till exempel magont, huvudvärk, trötthet? Finns det någon pågående vårdkontakt för detta?

Hur ser ditt barns skärmanvändning ut (dator/telefon)? Syfte/funktion/tid?
--

Hur är din relation och kommunikation med personal på skolan? Någon med bättre/sämre relation?
--

Vad har du för förväntningar på skolan? Är du nöjd med hur skolan arbetar med ditt barns frånvaro?
--

Finns det någon pågående stödkontakt för ditt barn eller din familj?
--

Namn och befattning på den som genomfört kartläggning del 2

För- och efternamn	Befattning	Datum

Yttrande avseende Översiktsplan Östhammars kommun 2023

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsnämnden antar yttrandet och föreslår att översiktsplanen revideras utifrån nämndens synpunkter.

Ärendebeskrivning

Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan, som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen ska spegla den politiska majoritetens uppfattning och beslutas av kommunfullmäktige. Den är inte bindande men ska ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.

Östhammars kommun har tagit fram ett förslag till översiktsplan för granskning. Den nya översiktsplanen för kommunen har sikte på år 2040 och bygger på den tidigare översiktsplanen från 2016.

Barn- och utbildningsnämnden anser att översiktsplanen ger en vägledning för hur beslut om hur mark- och vattenområden ska användas utvecklas och bevaras. Även att den riktningen till stor del går i linje med barn- och utbildningsnämndens behov.

Däremot anser barn- och utbildningsnämnden att skrivningarna kring möjligheterna för skola/förskola i detaljplanarbetet bör stärkas. Vid bebyggelse av större områden anser barn- och utbildningsnämnden att en utredning, vid detaljplanering, ska göras för att se över kommande behov av kommunal service och att detaljplanen bör möjliggöra för ny förskola eller skola. I granskningsversionen står att läsa att det ”*kan vara lämpligt*”.

Om det förekommer kompletterande bebyggelse på flera platser runt en tätort anser barn- och utbildningsnämnden att det kan vara lämpligt att i detaljplanarbetet se över möjligheterna för ytterligare en skola/förskola.

I översiktsplanen beskrivs att det bedrivs skolverksamhet i Hammarskolan, den verksamheten upphörde under sommaren 2020. Det beskrivs även i planen att campus Gimo har utvecklat specialgymnasium med olika inriktningar. Specialgymnasier är gymnasier som fått en särskild utbildningsuppgift med en eller flera särskilda utbildningsuppgifter. I ett specialgymnasium avviker timfördelningen en aning från den nationella timfördelningen. I Gimo finns dels kommunens gymnasieskola som erbjuder ett brett utbud av nationella program med ett flertal inriktningar samt alla introduktionsprogram dels friskolan Wilhelm Haglunds gymnasium som erbjuder det Industritekniska programmet med inriktning mot produkt och maskinteknik. Gymnasieskolorna i Gimo är inte att betrakta som specialgymnasium utan de

Sektor Bildning

erbjuder de nationella programmen i enlighet med den nationella timplanen. Barn- och utbildningsnämnden anser att dessa skrivningar bör rättas.

DET GODALIVET SOM ÄLDRE I
ÖSTHAMMARS KOMMUN, 2023-2026
REMISSUPPLAGA 2022-08-30

Innehåll

1	Inledning.....	1
1.1	Bakgrund och syfte	1
1.2	Arbetsätt.....	1
1.3	Definitioner och begrepp.....	3
2	Omvärld och nuläge – utveckling av befolkningsstruktur och behov	5
2.1	Andelen äldre ökar i relation till den övriga befolkningen	5
2.2	Geografisk fördelning.....	7
2.3	Behov av stöd ökar kraftigt för personer 80 år och äldre	7
2.4	Behov av stöd i det egna hemmet (hemtjänst)	8
2.5	Behov av särskilt boende	11
2.6	Redan idag är det svårt att rekrytera, utveckla och behålla medarbetare med rätt kompetens	11
2.7	Slutsatser	13
3	Omvärld och nuläge – forskning, trender och pågående omställningar	14
3.1	Forskning inom äldreområdet	14
3.1.1	Hälsa och välbefinnande	14
3.1.2	Fysisk aktivitet	14
3.1.3	Maten och måltiden	15
3.1.4	Alkohol, tobak och övrigt missbruk.....	15
3.1.5	Social gemenskap, delaktighet och meningsfullhet.....	16
3.2	Omställningen till "God och nära vård"	16
3.3	Omställningen till "Trygg och hållbar äldreomsorg i Östhammars kommun"	17
3.4	Välfärdsteknik som hjälpmedel och stöd.....	19
4	Det goda livet som äldre	21
4.1	Min 88-åriga mamma	22
4.2	Flytten till Östhammar	23
5	Utvecklingsområden	24
5.1	Utvecklingsområde Livsmiljö.....	24
5.1.1	Behov av bostäder som passar livssituationen	24
5.1.2	Utbudet av anpassade bostäder i kommunen.....	25
5.1.3	Behov av förbättringar i utemiljön.....	26
5.1.4	Behov av förbättringar av service och kommunikationer.....	26
5.2	Utvecklingsområde Jämlikhet och delaktighet	27
5.2.1	Information om kommunens verksamheter	27
5.2.2	Social gemenskap, aktiviteter och mötesplatser	27

5.2.3	Lönearbete och ideellt arbete.....	28
5.2.4	Användning av informationsteknologi.....	29
5.2.5	Medborgarinflytande.....	29
5.3	Utvecklingsområde Hälsa och välbefinnande	30
5.3.1	Egenansvaret	30
5.3.2	Förebyggande hälsoarbete i Östhammar	30
5.3.3	Anhöriga	31
5.3.4	Civilsamhället	32
5.3.5	Attraktivitet som arbetsgivare	32
6	Uppföljning och utvärdering	33

REMISSUPPLAGA

1 Inledning

Äldreplanen är ett övergripande dokument som visar på kommuninvånarnas synpunkter och förutsättningar som är av vikt för att åstadkomma det goda livet för äldre. Äldreplanen ska inte läsas som en traditionell plan med mål och medel utan användas av nämnderna i deras ordinarie arbete med att sätta upp mål för och planera verksamheten. Mer information om detta finns under rubrikerna *bakgrund och syfte* samt *uppföljning och utvärdering*.

1.1 Bakgrund och syfte

Den nuvarande äldreplanen är giltig till och med år 2022. Äldreplanen behöver därför revideras och aktualiseras inför perioden 2023-2027. Syftet med planen är att beskriva förändringar i samhället utifrån olika perspektiv och ge insikter om behovet av förnyelse under de kommande åren för att påverka utvecklingen av de äldres livssituation i kommunen.

Kommunens alla nämnder och förvaltningar har ett gemensamt ansvar att bidra till det goda livet som äldre. Äldreplanens inriktningar och ambitioner ska därför konkretiseras i en gemensam genomförandeplan. I varje nämnds verksamhetsplan ska det framgå vad nämnden ska bidra med för att realisera den kommungemensamma genomförandeplanen för det goda livet som äldre.

Det goda livet innebär att som äldre känna sig trygg, uppleva gemenskap och delaktighet i samhället. Att bibehålla sin förmåga att vara självständig och göra egna val utifrån intressen, önskemål och behov. Det innebär också att känna sig behövd och att de erfarenheter och kunskaper som förvärvats genom livet tas till vara.

Att bli äldre innebär inte att man plötsligt ingår i ett kollektiv där alla är lika. Åldrandet är mycket individuellt och något generellt mönster finns inte. Det finns stora skillnader i behov, möjligheter och önskemål. Vi behöver respektera varandras olikheter och ta vara på varandras resurser för att kunna känna livsglädje och se fram emot en ålderdom värd att leva för.

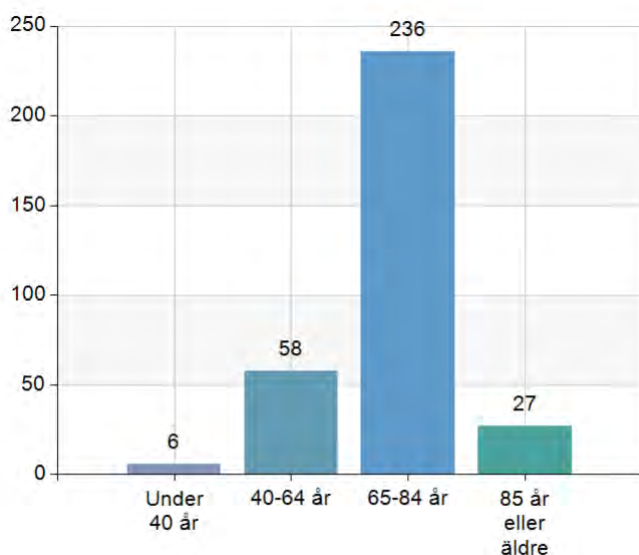
Det övergripande målet med äldreplanen är att äldre i Östhammars kommun ska uppleva ett tryggt samhälle och en god livsmiljö samt känna sig uppmuntrade till att ta hand om sin hälsa.

1.2 Arbetssätt

Arbetet med äldreplanen inleddes i januari 2022 på initiativ av socialnämnden. Beslutet var att revidera befintlig plan och att dialogen med de äldre framförallt skulle ske via det kommunala pensionärsrådet, KPR. Arbetet med att revidera äldreplanen har genomförts av en arbetsgrupp i kommunen med stöd av en styrgrupp.

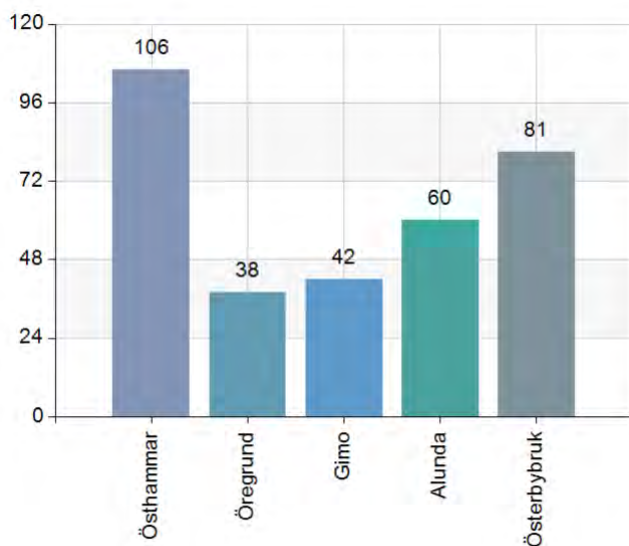
Arbetsgruppen har vid flera tillfällen träffat KPR och även haft kontakt via telefon och e-post. Under våren 2022 har en enkät om hur det är att vara äldre i kommunen funnits tillgänglig på kommunens hemsida samt delats ut i pappersform via pensionärsföreningar och genom att en grupp medarbetare från kommunen delat ut enkäter på de fem serviceorterna. Samtliga kommuninvånare oavsett ålder har haft möjlighet att svara på enkäten och totalt har 327 fullständiga enkätsvar registrerats.

Antal svarande i olika åldersintervall

Diagrammet ovan visar att ca 80% av de svarande är i ålderskategorin 65 år och äldre. Det är intressant att notera att 64 personer som är yngre än 65 år har svarat på enkäten och visat sitt engagemang för äldre frågor. En annan intressant aspekt är att sju av tio svarande är kvinnor.

Antal svarande per ort

Diagrammet visar fördelningen av enkätsvaren utifrån servicesort. Österbybruk och Alunda har en större andel äldre svarande i relation till befolkningmängden än övriga orter.

Förutom flervalsfrågor gav enkäten utrymme för fritextsvar. Enkäten med samtliga fritextsvar har analyserats och relevanta delar har använts i kapitel 5, Utvecklingsområden.

Det fortsatta arbetet beskrivs under hösten:

- Dialog med KPR
- Dialog kommunens ledningsgrupp
- Remissrunda
- AU/Nämnd/KF

1.3 Definitioner och begrepp

Nedan följer definitioner och begrepp som används i dokumentet.

Anhörig används om den person som ger omsorg, stöd eller vård till någon som är långvarigt sjuk, äldre, eller har en funktionsnedsättning. Anhöriga kan i det här sammanhanget omfatta både en familjemedlem och någon utanför familjekretsen, till exempel en vän eller granne.

App(ar) är en förkortning av ordet mobilapplikation. En mobilapplikation är ett litet datorprogram för mobila enheter som smartmobiler och läsplattor.

Brukare är en term som Socialstyrelsen rekommenderar för benämning av en person som får, eller som är under utredning om att få, individuellt behovsprövade insatser från socialtjänsten.

Esther. För att personifiera dokumentet så används ”Esther” som representant för de äldre i Östhammar. I dokumentet används också ”vi” för att uttrycka att samhället formas av alla vi människor som bor i kommunen. Förändring skapas tillsammans.

God och nära vård kan beskrivas som ett övergripande mål för den omställning som sker inom hälso- och sjukvården. Omställningen syftar till att vården i högre grad organiseras och bedrivs med utgångspunkt från patientens behov och förutsättningar.

Närstående är den person som tar emot stöd eller hjälp från en anhörig.

Servicegrad visar andelen äldre i relation till befolkning 65 år + som är beviljade insatser enligt SoL (socialtjänstlagen). Servicegraden är en indikator på nivån av omvårdnadsbehovet och nivån av oberoende av omvårdnad för gruppen 65 år +.

Serviceort används som samlingsbegrepp för orterna Alunda, Gimo, Öregrund, Österbybruk och Östhammar. När statistik redovisas utifrån serviceort är övriga tätorter och glesbygd inkluderade.

Ädelreformen (vars namn kommer av äldredelegationen, ÄDEL, inrättad 1987) genomfördes i Sverige den 1 januari 1992. Ädelreformen innebar en helhetssyn för den äldre människan, inte bara medicinska utan även sociala behov skulle tillgodoses inom vård och omsorg. Innan reformen hade landsting (numera regioner) och kommuner delat på ansvaret för äldreomsorgen. Brister i samordningen bidrog till Ädelreformen där kommunerna fick ett samlat ansvar för boende, service och stora delar av vården. Samverkan mellan Region och kommun regleras via ViS (Vård i samverkan) dokumenten. ViS är de styrande dokument som stödjer huvudmännens samarbete inom Uppsala län.

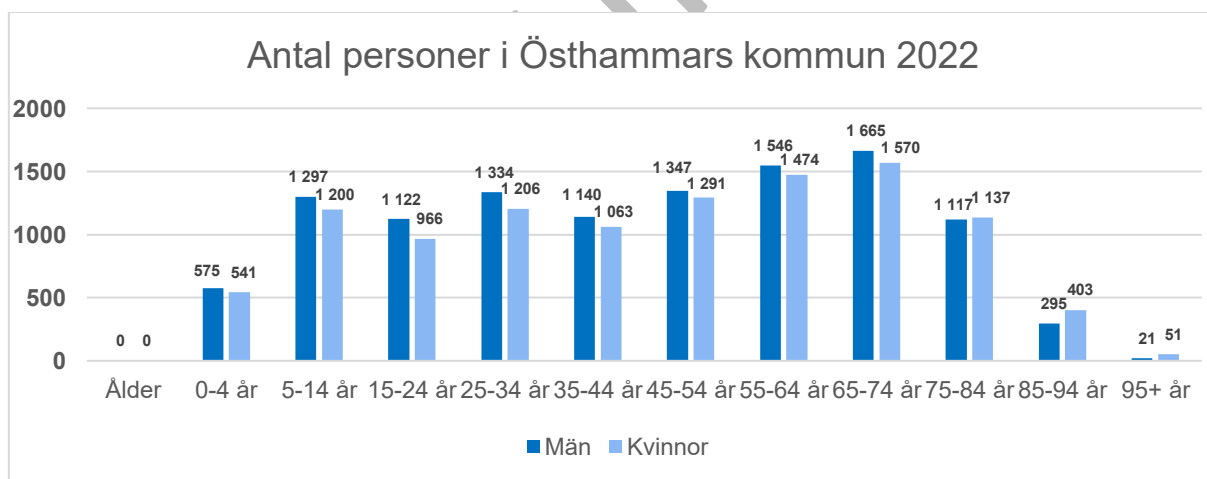
2 Omvärld och nuläge – utveckling av befolkningsstruktur och behov

2.1 Andelen äldre ökar i relation till den övriga befolkningen

I likhet med många andra länder blir Sveriges befolkning allt äldre. Särskilt gruppen 80 år och äldre kommer att öka väsentligt under de kommande åren vilket är en konsekvens av de stora barnkullarna i slutet av 1940-talet. Andelen personer i yrkesverksam ålder minskar samtidigt vilket innebär att färre personer ska finansiera välfärdssystemen.

I figuren nedan ses befolkningsstrukturen för Östhammars kommun uppdelad på män och kvinnor per den 1 maj 2022.

Antal personer i Östhammars kommun

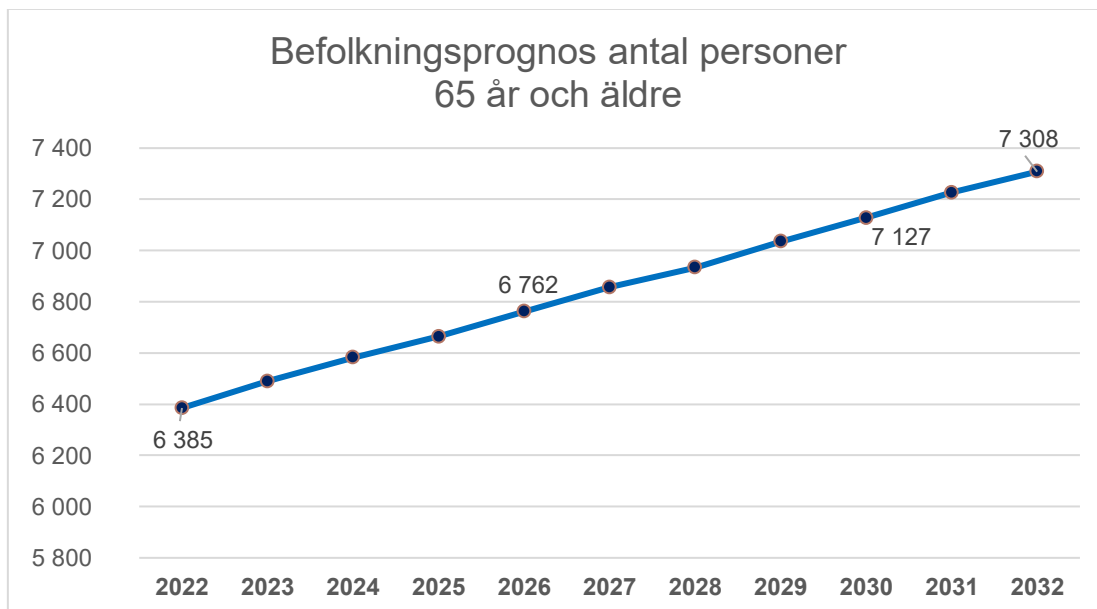

I vår kommun pekar prognoser mot att andelen äldre kommer att överstiga andelen yngre kring år 2025. Åldersfördelningen skiljer sig något åt mellan orterna i kommunen. Det är framför allt Öregrund som har en högre andel äldre invånare vilket kan bero på att många äldre flyttar ut till sitt fritidsboende¹. Den förväntade medellivslängden är knappt 85 år för kvinnor och drygt 81 år för män.²

¹ Översiktsplan Östhammars kommun

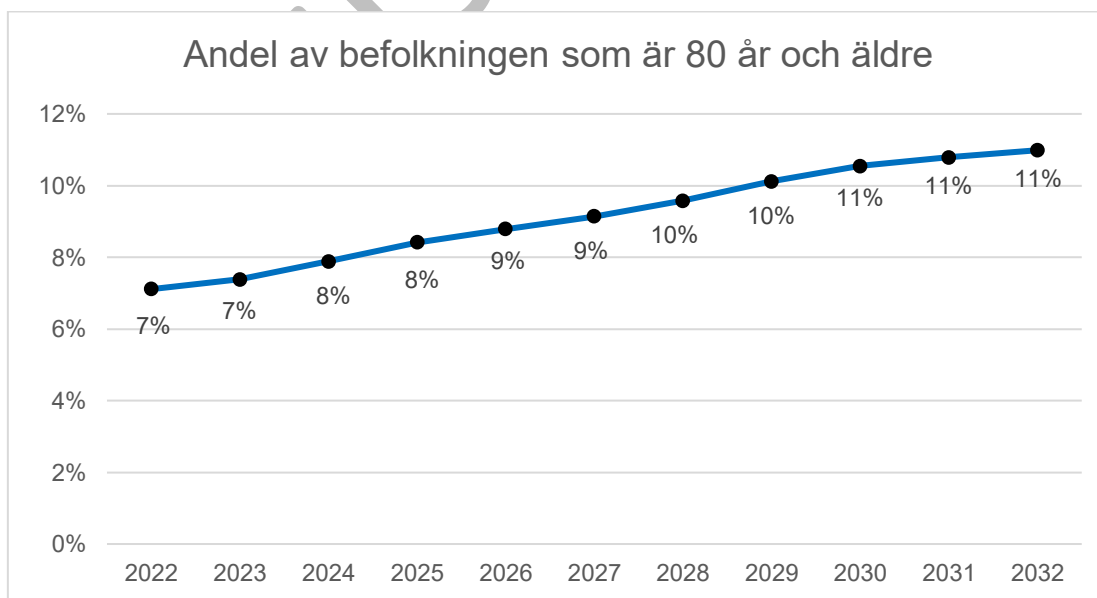
² Vård och omsorg om äldre, Socialstyrelsen 2020

Befolkningsprognos för personer 65 år och äldre i kommunen

Antalet personer som är 65 år eller äldre beräknas öka från nuvarande ca 6 400 personer till ca 6 800 personer fram till år 2026. Om 10 år, år 2032, beräknas antalet ha ökat med ytterligare ca 550 personer och uppgå till ca 7 300 personer. Sammantaget beräknas antalet personer 65 år eller äldre öka med nära 950 personer vilket motsvarar en ökning på ca 14% under den kommande tioårsperioden. En motsvarande ökning i åldersgruppen har vi också haft under de senaste tio åren, från år 2012 till år 2022.

Andelen av befolkningen i kommunen som är 80 år eller äldre

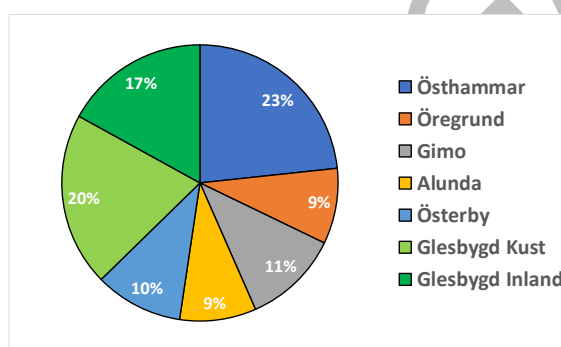
Andel av befolkningen som är 80 år eller äldre ökar från 7% år 2022 till 11% år 2032. I absoluta tal innebär det från ca 1600 personer till ca 2600 personer vilket innebär att hela ökningen i antalet personer i åldersgruppen 65 år och äldre sker i åldersgruppen 80 år och äldre. Det här är den stora skillnaden mellan den tioårsperiod vi har bakom oss och den vi har framför oss.

2.2 Geografisk fördelning

Äldre personer bor i högre utsträckning på landsbygden än personer i yrkesverksam ålder.

Bostadsort för personer 65 år och äldre (2022)

Ort	Antal	
Östhammar	1 488	23%
Öregrund	565	9%
Gimo	719	11%
Alunda	571	9%
Österby	659	10%
Glesbygd Kust	1 299	20%
Glesbygd Inland	1 084	17%
Totalt	6 385	100%

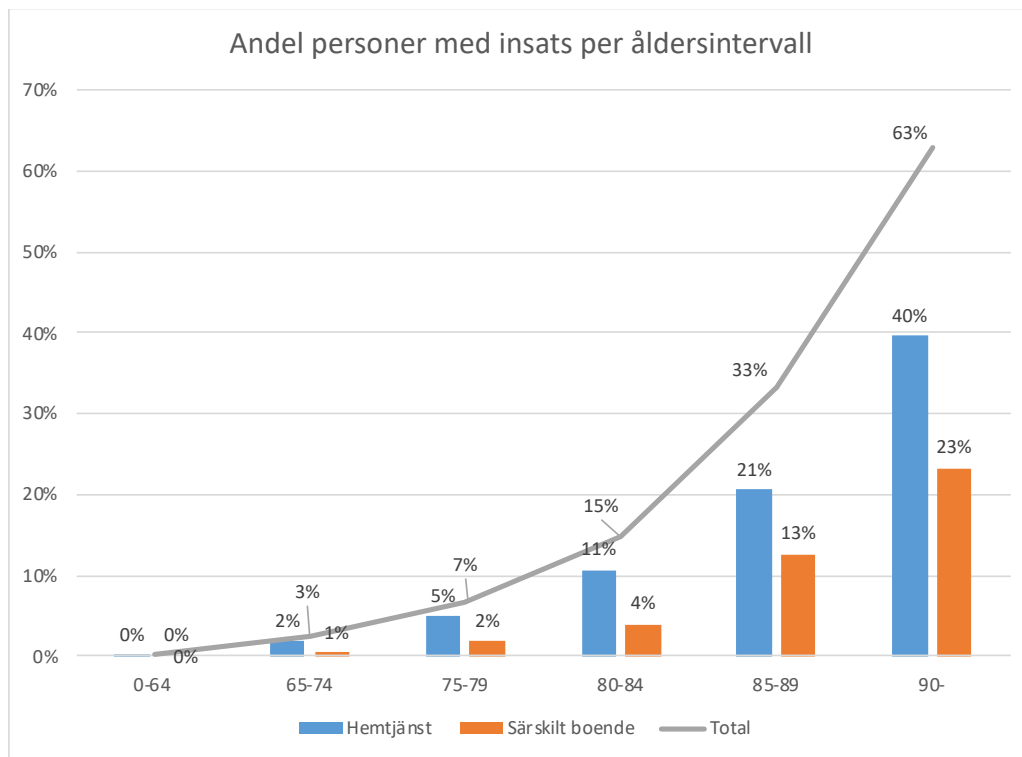

Fyra av tio personer 65 år och äldre bor utanför de fem serviceorterna. De två geografiska blocken som benämns som glesbygd är områden som har ett begränsat serviceutbud och där det inte finns särskilda boenden. De som bor på glesbygden bor mestadels i egna hem. Gränserna mellan områdena utgår från så kallade nyckelkodsområden. Nyckelkodsområden används i olika sammanhang för redovisning av statistik.

2.3 Behov av stöd ökar kraftigt för personer 80 år och äldre

Andelen äldre i kommunen med beviljade stödinsatser från socialtjänsten ser ut på följande sätt i de olika åldersgrupperna.

Andel personer med insats per åldersintervall år 2022

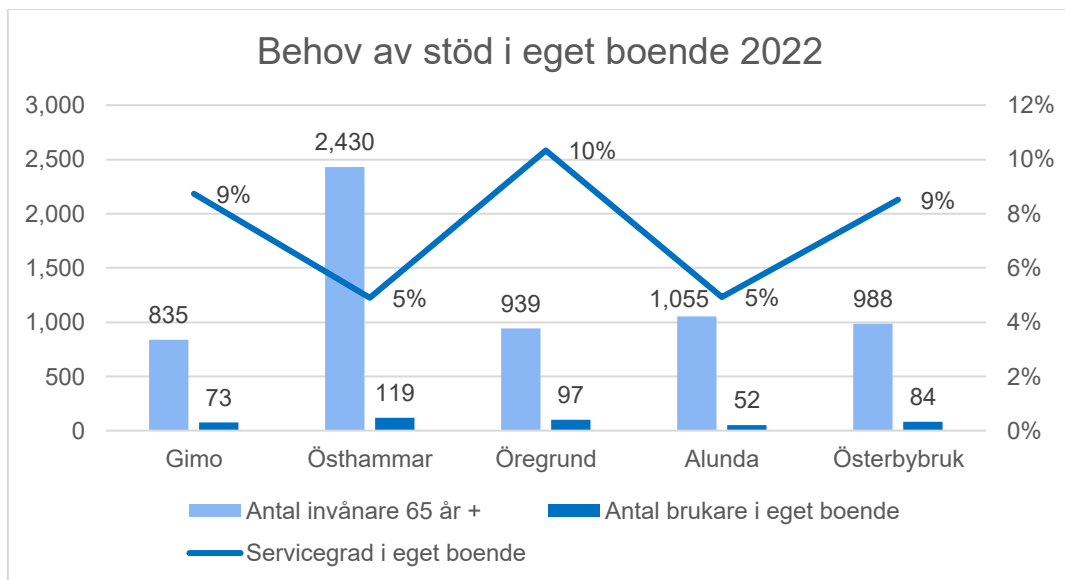
Diagrammet visar att andelen personer med beviljade insatser ökar kraftigt i takt med stigande ålder. Det finns en tydlig brytpunkt i behovsutvecklingen från 80 år och uppåt.

2.4 Behov av stöd i det egna hemmet (hemtjänst)

I genomsnitt har 7% av befolkningen 65 år eller äldre myndighetsbeslut om stöd i eget boende. Andelen (servicegraden³) har legat på en stabil nivå under de senaste åren men varierar relativt mycket mellan de olika serviceorterna (där glesbygd inland och glesbygd kust är inräknade).

³ Servicegrad = antal brukare med omsorg i relation till befolkningsantal 65 år + i eget boende

Behov av stöd i eget boende 2022

I Alunda och Östhammar har ca 5 % av den äldre befolkningen beviljade stödinsatser i hemmet medan i Gimo och Österbybruk ligger servicegraden på ca 9% och i Öregrund på ca 10%. Variationen mellan orterna kan bero på många olika faktorer (exempelvis fysisk och psykisk hälsa, familjesituation, boendesituation).

En generell trend är att det genomsnittliga behovet per person och månad har ökat på alla orter.

Utveckling av beviljad tid och antal brukare inom hemtjänsten			
År	Antal brukare	Beviljad tid (tim)	Genomsnittlig tid per brukare och månad
2019	423	13 093	31
2020	425	14 876	35
2021	451	18 574	41
2022	468	17 761	38

Den beviljade tiden för hemtjänst har ökat med nästan 23 % under en treårsperiod, från i genomsnitt 31 timmar till 38 timmar per månad och brukare mellan åren 2019 till 2022. Det ökade behovet kan härledas till de personer som har de största behoven vilket innebär att allt fler äldre med omfattande behov får stöd av hemtjänsten.

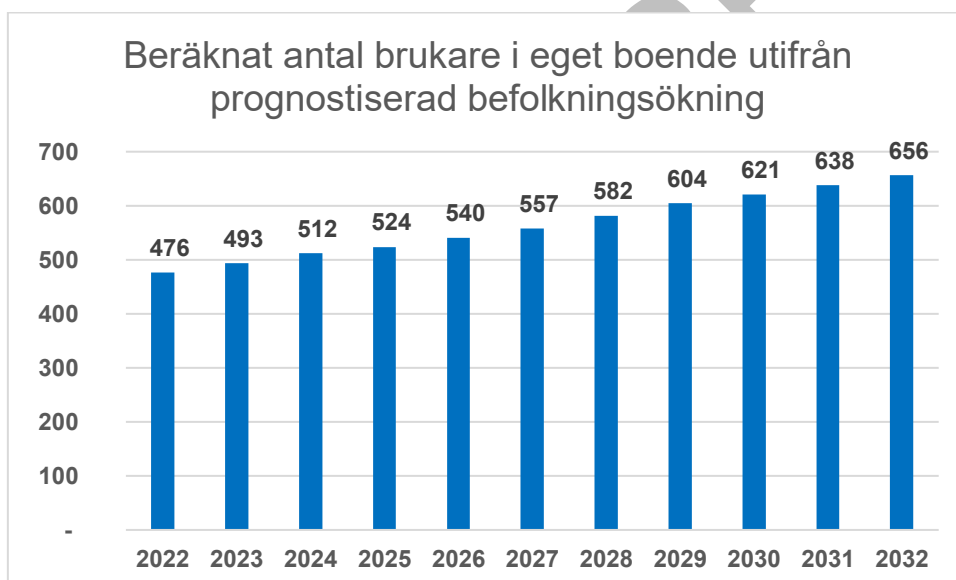
Det genomsnittliga behovet per brukare varierar en del mellan orterna.

Ort	Genomsnittligt behov per brukare och månad
Östhammar	35 tim
Öregrund	25 tim
Gimo	30 tim
Alunda	29 tim
Österbybruk	33 tim

Skillnaderna mellan orterna i servicegrad och behov går inte att förklara på något enkelt sätt utan kräver fördjupade analyser.

Med utgångspunkt från nuvarande servicegrad i olika åldersintervall ser prognosen över behovet av hjälp i hemmet ut på följande sätt.

Beräknat antal brukare i eget boende utifrån prognostiserad befolkningsökning

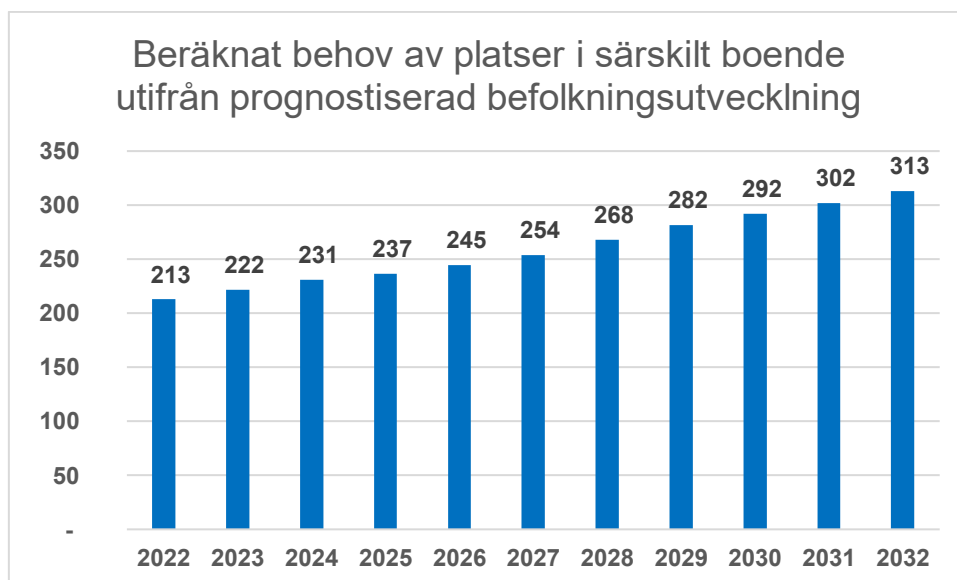
I mitten av maj 2022 hade 476 personer⁴ beviljat stöd från hemtjänst. År 2032 beräknas 656 personer behöva stöd. Det handlar om ytterligare 180 personer vilket innebär en ökning på ca 38%. Av dessa 180 personer bor ca 70 personer i glesbygd.

⁴ Genomsnittsvärde per månad under de senaste 6 månaderna (december 2021 – maj 2022)

2.5 Behov av särskilt boende

Framtidens behov av särskilt boende kommer att bero på möjligheterna att bo kvar i det egna hemmet. Med en linjär utveckling av behovet utifrån nuläget och prognostiserad befolkningsutveckling ser behovet av platser på särskilt boende ut enligt tabellen nedan.

Beräknat behov av platser i särskilt boende utifrån prognostiserad befolkningsökning

I maj 2022 finns det 223 platser i särskilt boende men i genomsnitt har 213 platser använts. Kommunen har under de senaste åren inte haft någon kö till plats på särskilt boende. För att möta behoven av särskilt boende som den beräknade befolkningsutvecklingen innebär, behöver kommunen ytterligare 100 platser fram till år 2032 vilket motsvarar en ökning med 47 %.

Trenden under de senaste åren i Östhammars kommun visar att prognoser för särskilt boende överskattat behovet medan prognoserna för hemtjänst har legat i underkant både när det gäller antal och omfattningen av behoven.

2.6 Redan idag är det svårt att rekrytera, utveckla och behålla medarbetare med rätt kompetens

En kraftig ökning av antalet äldre som behöver stöd får omfattande konsekvenser för behovet av personal. Många fler än idag kommer behöva arbeta inom både kommunens vård och omsorg och inom den regionalt organiserade vården.

Välfärdens kompetensförsörjning är en av decenniets viktigaste frågor för Sveriges kommuner och regioner. Antalet personer i arbetsför ålder, 20-66 år, ökar relativt långsamt under hela planperioden. Invandringen till Sverige är avgörande för att det överhuvudtaget ska ske någon ökning av antalet personer i arbetsför ålder under 2020-talet.⁵ SKR (Sveriges Kommuner och Regioner) bedömer att nyrekryteringar av vård- och omsorgspersonal inte kommer att räcka till för att möta de ökade behoven av äldreomsorg.⁶

För att klara kompetensförsörjningen behöver kommuner och regioner fortsätta att rekrytera men också förmå utveckla och behålla medarbetare med rätt kompetens. Mellan 2018 till 2021 har personalkostnaderna inom hemtjänsten i Östhammar ökat med 38 miljoner. Kostnadsökningen motsvarar ca 65 årsarbetare.

Pandemin har synliggjort brister inom äldreomsorgen. Coronakommissionens delbetänkande⁷ visar på flera områden där förutsättningarna behöver förbättras bland annat bemanning, arbetsvillkor, kompetens och språkkunskaper, ledarskapets förutsättningar, hälso- och sjukvård, bristande hygienrutiner och tillgång till skyddsutrustning och samverkan.

Det finns ett säkerställt samband mellan yrkeskompetent personal och god kvalitet i vård och omsorg. Kompetensnivån måste därför vara jämn och hög och på sikt höjas.⁸ Äldreomsorgslyftet är en statlig satsning som innebär att kommunerna får medel under 2021–2023 för att höja kompetensen inom äldreomsorgen.

Situationen i Östhammars kommun skiljer sig inte jämfört med övriga Sverige. Kommunen har redan idag brist inom vissa kompetenser och situationen kommer kontinuerligt att försvåras i takt med att andelen äldre ökar och behoven av välfärdstjänster ökar. Kommunen kommer att behöva arbeta intensivt för att behålla och nyrekrytera socionomer, beteendevetare, sjuksköterskor, arbetsterapeuter samt fysioterapeuter. De resurser som finns tillgängliga måste användas mer effektivt samtidigt som arbetet med att skapa en god arbetsmiljö på sikt kan sänka såväl personalomsättning som sjuktal.

En styrka är att kommunen samarbetar med Bruksgymnasiet i Gimo när det gäller kompetensutveckling. Kommunen gör fortsatta satsningar på kompetensutveckling bland annat med stöd av Äldreomsorgslyftet⁹. De planerade satsningarna på välfärdsteknik och på fortsatt utveckling av ”trygg och hållbar äldreomsorg¹⁰” förväntas bidra till att attrahera och behålla kompetenta medarbetare.

⁵ SKR 2020:80. Möt välfärdens kompetensutmaning – rekryteringsrapport.

⁶ SOU 2020:80. Äldreomsorgen under pandemin. Delbetänkande av Coronakommissionen.

⁷ SOU 2020:80. Äldreomsorgen under pandemin. Delbetänkande av Coronakommissionen.

⁸ SOU 2017:21. Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om äldre personer.

⁹ Socialstyrelsen (<https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/kommuner/aldreomsorgslyftet/>)

¹⁰ Tillämpning av äldreplanen, Socialnämnden, April 2021

2.7 Slutsatser

Mot bakgrund av åldersstrukturen i befolkningen och det prognostiserade behovet av stöd är det helt avgörande för kommunen som helhet att arbeta med att skapa så goda förutsättningar som möjligt för äldre att leva oberoende och självständigt så länge som möjligt. Det är också i linje med vad de flesta äldre önskar.

En linjär behovsutveckling i relation till åldersstrukturen medför omfattande kostnadsökningar, inte minst beroende på att en så stor andel äldre bor ute i glesbygden vilket innebär att kommunens vård- och omsorgspersonal behöver lägga mycket tid på resor. Kostnadsutvecklingen påverkas även av organisatoriska vägval, kvaliteten i det arbete som utförs samt förmågan att utveckla och behålla personal samt göra kloka teknikval.

För att lyckas förändra den prognostiserade behovsutvecklingen är det viktigt att lyssna på de äldre och på forskningen för att förstå och påverka de faktorer som har störst betydelse för det goda livet i olika livssituationer.

REMISSUPPLAGA

3 Omvärld och nuläge – forskning, trender och pågående omställningar

En ökad andel äldre behöver inte betyda att behovet av stöd ökar i samma takt. Verkligheten är inte linjär och vägen till ett gott åldrande ser olika ut för olika människor. Det går att åstadkomma trendbrott genom att förbättra förutsättningarna för det goda livet så att fler kan leva oberoende och självständigt högt upp i åldrarna.

Vad säger forskningen om vilka faktorer och förutsättningar som främjar hälsa och välbefinnande? Vilka förändringar pågår i samhället som påverkar dessa förutsättningar?

3.1 Forskning inom äldreområdet

3.1.1 Hälsa och välbefinnande

Världshälsorganisationen definierar hälsosamt åldrande som att bibehålla eller förbättra sin funktionsförmåga att kunna göra saker man värdesätter i livet. En god funktionsförmåga ger Esther en upplevelse av välbefinnande.¹¹

Funktionsförmåga påverkas av både inre och yttre faktorer och förutsättningar. Inre faktorer är mentala och fysiska kapaciteter som att gå, se, höra, prata, fatta beslut och minnas. Yttre faktorer är samhället runt Esther, miljön i och utanför hemmet, normer, attityder och politik. För att bidra till ett hälsosamt åldrande är både de inre individuella och de yttre omgivningsfaktorerna viktiga. Livet har många dimensioner och det går inte att arbeta isolerat med en faktor i taget eftersom Esthers liv är en odelbar helhet.

Statens folkhälsoinstitut lyfter fram följande faktorer som har stor betydelse för ett gott åldrande; fysisk aktivitet, bra matvanor, social gemenskap och delaktighet.¹²

3.1.2 Fysisk aktivitet

Fysisk aktivitet påverkar vår hälsa i positiv riktning och bidrar till ett ökat välbefinnande, oavsett ålder. Studier visar att vinsterna av fysisk aktivitet är större än vad man tidigare trott och långvarigt stillasittande är en riskfaktor för ohälsa. Huvudbudskapet i WHO:s riktlinjer för fysisk aktivitet¹³ är att bryta stillasittande med rörelse och att all rörelse är bättre än ingen.

¹¹ Världshälsorganisationen, 2015

¹² Agahi et al, 2005

¹³ WHO, World Health Organization. WHO Guidelines on physical activity and sedentary behaviour. 2020

Ingen aktör kan ensam åstadkomma ett samhälle som främjar fysisk aktivitet och minskar stillasittande. Att skapa samhällseliga förutsättningar kräver ett arbete inom flera sektorer och på alla nivåer i samhället. Det handlar om den fysiska och sociala miljön och det sociala sammanhang i vilket Esther lever och verkar.

3.1.3 Maten och måltiden

Måltiderna har stor betydelse för äldres livskvalitet, inte bara genom att ge energi och näring. Måltiden kan vara ett positivt avbrott i vardagen och bidra till glädje, gemenskap och meningsfullhet.

Att stärka det friska och förebygga ohälsa är centralt för att stödja ett hälsosamt åldrande. Med hög ålder ökar risken för nutritionsrelaterade problem och undernäring är det vanligaste problemet.. Undernäring leder bland annat till minskad muskelmassa, vilket ökar risken för fallskador, minskad funktionsförmåga och möjlighet för Esther att klara sig själv. Även den psykiska hälsan kan försämrast.¹⁴ Undernäring medför mycket lidande, ett ökat vårdbehov och höga samhällskostnader.

3.1.4 Alkohol, tobak och övrigt missbruk

Daglig tobaksrökning är en av de främsta riskfaktorerna för sjukdom och är förknippad med ökad risk för att Esther ska få lungcancer, diabetes, KOL och hjärt- och kärlsjukdomar. Den dagliga tobaksrökningen minskade under 2006 – 2021 bland både kvinnor och män i alla åldersgrupper.¹⁵ Det finns stora ojämlikheter kring tobaksbruk, rökning är betydligt vanligare i socioekonomiskt sårbara grupper. År 2018 var rökning dubbelt så vanligt bland dem med kort utbildning jämfört med dem med lång utbildning.

Snus är den vanligaste tobaksprodukten bland män, medan cigaretter har varit vanligast bland kvinnor. Snus har börjat utgöra en allt större del av tobaksanvändningen i Sverige, framförallt bland kvinnor.¹⁶

De senaste 15 åren har den totala alkoholkonsumtionen i liter alkohol per person minskat i Sverige. Bland personer under 50 år har alkoholkonsumtionen sjunkit med 27 procent sedan 2004. Samtidigt har den stigit med 16 procent i gruppen 65-84 år. Äldreomsorgen och hälso- och sjukvården är viktiga för att upptäcka och stödja äldre personer med riskbruk eller missbruk av alkohol.¹⁷

¹⁴ Livsmedelsverket. Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen. 2021

¹⁵ Folkhälsomyndigheten. Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2022

¹⁶ CAN Centralförbundet för alkohol – och narkotikaupplysning. Tobaksvanor i Sverige 2003 – 2019. 2020

¹⁷ Socialstyrelsen. Vård och omsorg för äldre. Lägesrapport 2021

3.1.5 Social gemenskap, delaktighet och meningsfullhet

Social delaktighet och starka, goda sociala kontakter har en positiv inverkan på Esthers psykiska mående medan begränsade sociala nätverk riskerar leda till psykisk ohälsa. Alla åldras på sitt eget individuella sätt. Vissa börjar trivas bättre i lugn och ro i sitt eget sällskap, medan andra söker en mer aktiv livsstil.

Ensamhet och ångest är ett problem framförallt för Esther som bor på ett särskilt boende.¹⁸ Det visar den enkätundersökning som Socialstyrelsen skickar ut årligen där äldre personer får besvara frågor om äldreomsorgen. En orsak till att de som bor på ett särskilt boende känner sig mera ensamma kan vara att de som bor i eget boende har bättre tillgång till sociala kontakter.¹⁹

Ensamhet har två dimensioner, den emotionella och den sociala dimensionen.²⁰ Den emotionella dimensionen handlar om avsaknad av en nära vän, någon att anförtro sig åt, medan den sociala dimensionen handlar om att inte ingå i något större nätverk eller höra till en grupp. Denna skillnad gör det möjligt att förstå hur Esther kan uppleva (emotionell) ensamhet trots en stor bekantskapskrets, eller att hon kan uppleva (social) ensamhet trots att hon lever tillsammans med någon annan eller har en nära vän.

3.2 Omställningen till ”God och nära vård”

God och nära vård är ett övergripande mål för den omställning som nu sker nationellt inom hälso- och sjukvården. Omställningen syftar till att vården i högre grad organiseras och bedrivs med utgångspunkt från Esthers behov och förutsättningar (personcentrerat hälsoarbete). Primärvården ska vara navet för samarbetet med annan hälso- och sjukvård samt med socialtjänsten.²¹

Omställningen av det svenska hälso- och sjukvårdssystemet, från sjukhus till nära vård kommer att påverka förutsättningarna för den kommunala vården och omsorgen riktad till äldre.²² Redan idag utförs drygt en fjärdedel av all hälso- och sjukvård av kommunerna. Under coronapandemin blev kommunernas viktiga roll i hälso- och sjukvårdssystemet uppmärksammat och synliggjord.

När antalet personer över 80 år ökar kraftigt förutspås att den kommunala hälso- och sjukvården kommer att ta hand om allt sjukare patienter med allt mer omfattande och komplexa vårdbehov.

¹⁸ Socialstyrelsen 2020. Ökning av äldre som upplever ensamhet, oro och ångslan.
www.socialstyrelsen.se

¹⁹ Nyqvist, Cattan, Andersson, Forsman & Gustafsson (2013). Social capital and loneliness among the very old living at home and in institutional settings: a comparative study. *Journal of Aging & Health* (25).

²⁰ Lena Dahlberg. Forskningsperspektiv på europeisk ensamhet. www.aldreicentrum.se

²¹ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/god-och-nara-varld/>

²² SOU 2020:80. Äldreomsorgen under pandemin. Delbetänkande av Coronakommissionen.

En utveckling som vi redan nu kan se i statistiken. En fungerande samverkan mellan kommunens vård och omsorg samt regionens hälso- och sjukvård är avgörande för att omställningen till en ”god och nära vård” ska bli framgångsrik.²³ Medarbetare inom kommunen behöver ha etablerade och goda relationer med medarbetare inom regionen för att kunna samarbeta bra och ansvarsfullt och på så sätt ge förutsättningar för ett personcentrerat hälsoarbete i den nära vården av Esher.

En viktig del av den pågående omställningen av hälso- och sjukvården är att arbeta hälsofrämjande. Att förebygga sjukdom genom hälsofrämjande insatser är avgörande för att klara framtidens hälsoutmaningar och vårdbehov. Genom att arbeta hälsofrämjande och förebyggande ökar livskvaliteten för Esther samtidigt som skador som exempelvis fallolyckor minskar. Tidigt insatta förebyggande åtgärder ger även möjlighet att skjuta fram funktionsnedsättning och den tidpunkt då Esther blir beroende av vård och omsorg.²⁴ Ytterligare en betydelsefull aspekt i det förebyggande arbetet är att genom anhörigstöd förebygga ohälsa hos dagens anhörigvårdare när de själva blir äldre.²⁵

En personcentrerad vård förutsätter att information delas så att alla som arbetar med Esther har förutsättningar att utforma de insatser som behövs tillsammans med henne.²⁶ Det finns med andra ord behov av en samlad dokumentation som följer Esther och som är nåbar när den behövs.²⁷ Dagens informationssystem är byggda utifrån vad organisationer behöver dokumentera och följa upp. Systemen utgör därför ett hinder för att kunna dela information mellan medarbetare som tillhör olika organisationer i Esthers kontaktnätverk.

Idag finns en närvårdsenhet i Östhammar som är ett samarbete mellan region Uppsala och Östhammars kommun. Den primära målgruppen är multisjuka äldre som inte kräver sjukhusets olika specialistfunktioner. Närvårdsplatserna tillgodoser stora vårdbehov och avlastar andra delar i vårdsystemet.

3.3 Omställningen till ”Trygg och hållbar äldreomsorg i Östhammars kommun”

”Vår förmåga att samarbeta, att tänka fritt och tänka nytt kommer att vara helt avgörande för hur resultaten sedan blir”, citat från Lisa Norén, ordförande i socialnämnden, vid uppstarten av omställningen till ”trygg och hållbar äldreomsorg i Östhammars kommun”.

²³ SOU 2018:39. God och nära vård. En primärvårdsreform-

²⁴ SKR, 2021. Fakta om äldreomsorgen – i ljuset av coronapandemin.

²⁵ SOU 2017:21. Läs mig! Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om äldre personer

²⁶ SPU 2020:19. God och nära vård – en reform för ett hållbart hälso- och sjukvårdssystem

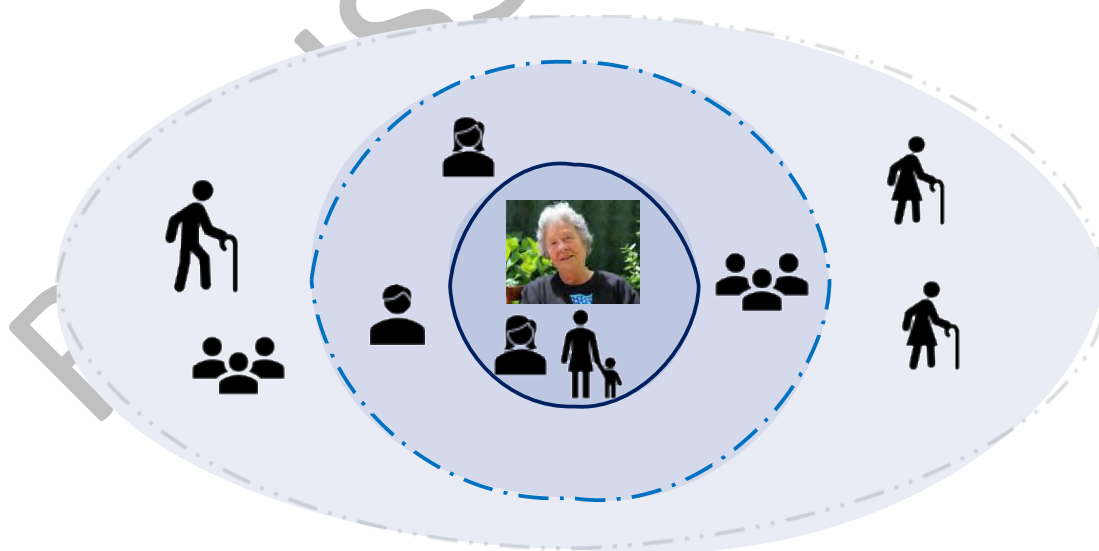
²⁷ SKR, 2020. Vård och omsorg i hemmet.

Sedan år 2020/2021 arbetar kommunen aktivt med omställningen till en ”trygg och hållbar äldreomsorg”. Syftet är att påverka behovsutvecklingen av vård- och omsorg och både uppnå en god kvalitet (trygghet, delaktighet och välbefinnande) och en god ekonomisk hushållning i äldreomsorgen.

Det handlar om att ta tillvara Esthers egna resurser och möjligheter i hemmiljön genom att ha ett stödjande förhållningssätt som uppmuntrar Esther till att bibehålla sina förmågor både fysiskt och psykiskt. Allt för att undvika passivitet och att Esther tappar de funktioner och förmågor som hon faktiskt har. När Esther kan bibehålla sina förmågor och sin självständighet upplever hon en god livskvalitet samtidigt som kommunens kostnader stannar på en hållbar och förutsägbar nivå.

Trygg och hållbar äldreomsorg innebär att alla som möter Esther arbetar med ett stödjande förhållningssätt och utifrån målet att hon ska uppleva en meningsfull och trygg vardag där hon kan leva så oberoende och självständigt som möjligt och samtidigt uppleva att hon finns i ett sammanhang.

En viktig förutsättning för ett sådant arbetssätt är att det finns etablerade och fungerande relationer mellan professionella medarbetare, anhöriga, vänner och med Esther själv och att samtliga kontinuerligt lyssnar och arbetar med att utveckla förståelsen för Esthers situation, behov och sammanhang så att man i handling tar **tillvara samtliga involverades kunskaper och kompetens** för att möta behovet. Speciellt viktigt är det att lyssna på Esther och vad som är viktigt för henne och inte fastna i vad som är viktigt för organisationen.

Vägvalet illustreras med bilden ovan, **ögat**, där Esther finns i mitten tillsammans med sina närmast anhöriga. I ringen utanför finns kommunens och regionens medarbetare och i den yttre ringen finns vänner och nätverk i civilsamhället som är viktiga för Esther. Som en aktör bland

många kan kommunen underlätta tillsammansarbetet genom att skapa förutsättningar för fysisk aktivitet, bra matvanor, social gemenskap och delaktighet.

3.4 Välfärdsteknik som hjälpmedel och stöd

Med välfärdsteknik avses utrustning i bostaden för hjälp med personlig hygien, planeringshjälp eller ”kom-ihåg-hjälp”, telefon, tv eller annan kommunikation. Smarta appar och hjälpredor, pålitlig automatik, en enkel fjärrkontroll, sensorer, digitala medicinskåp, trygghetslarm, smarta hem och digitala dörrlås samt nyckelsystem kan vara intressanta digitala hjälpmedel.

Andra områden där välfärdsteknik kan vara ett hjälpmedel är förflyttning inomhus eller utomhus, utbud av och nya kombinationer av mobila tjänster för exempelvis inköp av mat och apoteksvaror men även för kontakt med anhöriga, läkare och annan vård- och omsorgspersonal samt för träning.

Med bättre och mer användarvänlig teknik i bostäder ges bättre förutsättningar för många äldre att långt upp i ålder bo tryggt och bekvämt. Tekniken kan bidra till att²⁸

- öka Esthers självständighet
- avlasta personalen
- göra jobbet mer attraktivt

Det handlar om att använda teknikens möjligheter för att frigöra tid till det som teknik inte kan ersätta: mötet människor emellan, den nära omsorgen och kontakten.²⁹ Men tekniken kan också bidra till mer social samvaro med anhöriga och vänner för att bryta upplevd ensamhet och isolering.

En rad olika rapporter har visat att det finns en betydande potential att automatisera arbeten med ny teknik, men att automatisera yrken inom vård och omsorg är svårare och kommer att ta längre tid.³⁰ I stort sett all vård och omsorg sitter ofta fast i mer eller mindre bra it-system. Dessa system är byggda i olika plattformar vilket försvårar både uppskalning och kommunikation mellan system. Teknik som inte visar sig användbar är ett stort slöseri.

En förutsättning för digitala lösningar är en stabil digital infrastruktur. Kravet är särskilt viktigt på landsbygden där avstånden till fysiska mötesplatser är stora.

²⁸ Riksföreningens Äldres Hälsa

²⁹ SKR, 2020. Att driva omställningen till Nära vård.

³⁰ Sveriges viktigaste jobb finns i välfärden. Rekryteringsrapport 2018. SKR

Socialstyrelsen³¹ har undersökt vad tekniken innebär för äldre, anhöriga, personal och kommunerna. Det visade sig att nattkameror påverkade de äldres nattsömn positivt, då de fick sova ostört. Många upplevde även en stärkt integritet, då personal inte behövde komma in i lägenheten mitt i natten och göra rutinmässiga tillsynsbesök. Nattkamerorna påverkade även personalens arbetssätt och effektivitet genom att de kan vara där de gör störst nytta, hos Esther som verkligen behöver ett personligt besök.

I nuläget är både infrastrukturen och välfärdstekniken svagt utvecklade i Östhammars kommun. På våra särskilda boenden finns wifi (offentligt nätverk) men anslutningen är endast tillgänglig för personalen. Endast cirka 30 personer som bor i Östhammars kommun har nattkameror installerade i sina hem.

³¹ Välfärdsteknik, en studie av användningen av trygghetskameror och gps-larm i 12 kommuner, 2018

4 Det goda livet som äldre

Nedan följer ett par berättelser om hur det goda livet kan se ut. Berättelserna har publicerats i media under våren 2022.

4.1 Min 88-åriga mamma³²

Jag har en pojkvän, vill du träffa honom? Min 88-åriga mamma ställde frågan till mig i fredags. Efter en dag på konferens stannade jag till för att lite snabbt hjälpa henne med ett strulande internet. Vi satt och pratade lite och hon berättade vad hon gjort under veckan. Hon och hennes vänner herr E och fru S hade varit och fikat på det nyöppnade caféet runt hörnet. De tre hade också varit iväg och ätit lunch på annan ort. Hon fortsätter berätta att herr E och hon skulle på lokalrevy tillsammans i sommar, hon hade lånat hans dator och internet när hennes inte fungerade. Förresten hade herr E varit hos henne varje kväll och tittat på TV senaste veckan, för det är ju så ensamt att sitta själv. ”Så jag har visst fått en pojkvän, vill du träffa honom?” Inte direkt det man förväntar sig att få höra från sin 88-åriga mamma.

Det är snart 7 år sedan pappa gick bort. Det gick fort, 6 månader från första läkarbesöket tills han var borta. Under åren mamma bodde kvar i deras hus var det många gånger som ordet ensam kom upp. Det är så ledsamt, det är så ensamt. Efter 2 år bestämde hon sig för att flytta till det lokala trygghetsboendet mitt i centrum, men de var kö till lägenheterna med 2 rum och kök som hon ville ha, så hon fick bo kvar ”ensam” i huset ytterligare 2 år.

Hösten 2019 gick äntligen flyttlasset till en fräsch och mysig liten 2:a i centrum med gångavstånd till butiker och torgdagen, med möjlighet till samvaro med andra i samma ålder. Det tog inte lång tid innan ordet ensam försvann ur konversationen med henne. För den ensamhet hon pratade om handlade inte om bristande kontakt med familj, släkt eller vänner. Hon tillhör tvärtom dem som har många som bryr sig och hon pratade med någon varje dag, ofta mer än en person, och träffade ofta släkt och vänner. Nä, den ensamheten hon pratade om var avsaknaden av att ha någon att dela sin vardag med. När hon under hela livet levte ihop med andra, först med föräldrar och syskon och sedan man och barn, så blev det helt enkelt väldigt tomt i hemmet. Det saknades någon vid frukost, lunch och middag och framförallt framför TV:n på kvällen.

För min mamma innebar flytten till ett trygghetsboende att hon kunde träffa vänner, både gamla och nya, varje dag, vid lunch och vid olika aktiviteter. Tillsammans planerar de utflykter och går på aktiviteter eller sitter bara och pratar, varje dag. Tillsammans är de en del av varandras vardag. Tillsammans är de inte ensamma.

³² Berättelsen publicerades på LinkedIn under våren 2022. Vi har inhämtat godkännande för användning av texten från källan.

Det pratas mycket om att vi måste förbättra äldreomsorgen och vården av äldre, men ibland är det faktiskt så enkelt som att se till att det finns bra äldreboenden med bra gemensamma sällskapsytor. Att möjliggöra för de äldre att vara en del av varandras vardag, utifrån vars och ens egna villkor och behov. Med bra trygghetsboende för de äldre skapar vi möjligheter att kunna leva livet fullt ut även de sista åren. Vi skapar möjligheten för en 88-åring att kunna säga "Jag har en pojkvän, vill du träffa honom?"

4.2 Flytten till Östhammar³³

Det har gått nästan precis 12 år sedan min mor dog och jag och maken har hunnit bli 12 år äldre. Visst har krämporna tilltagit, men vi är så lyckliga att vi har varandra och kan hjälpas åt med alltför att få ett rikt liv och en fungerande tillvaro. Vi inser att vi är lyckligt lottade på alla sätt och vis.

Förra året sålde vi vårt älskade hus i Herrhagen, två våningar och med en fin liten trädgård med sluttande mark. Vi valde att flytta från Uppsala då det inte satsas alls på boende för äldre som till exempel enplans seniorvillor eller lägenhetskomplex som Bovieran. Vi ville själva bestämma var och hur vi vill bo så det var bara att leta utanför Uppsala kommun innan ålder och ork "tvingade" oss att flytta!

Nu bor vi i underbara lilla Östhammar i en ny modern lägenhet anpassad för att kunna ha rollator eller rullstol den dag vi behöver det. Vacker utsikt över Östhammarsfjärden från båda balkongerna, gångavstånd till nästan allt och en Vårdcentral som till och med har en akutmottagning!

Vi har det lite mindre än i huset, men fullt tillräckligt och valt så att om/när en av oss blir ensam kvar är det fortfarande ett lämpligt boende. Här finns ett rikt kulturliv, underbar natur "in på knuten" och ett lugnt småstadstempo som passar oss perfekt! I dagsläget klarar vi oss alldeles utmärkt själva, men en dag kanske vi är i behov av hjälp. Och med dagens RUT- avdragssystem finns det alternativ om kommunal eller privat hemtjänst inte fungerar.

Sammanfattningsvis och med hänsyn tagen till den negativa utvecklingen av äldreomsorgen samt det faktum att vi gamlingar blir fler och fler anser jag att det bästa vi kan göra är att i god tid se om vårt eget hus och förbereda oss inför ålderns ljuva/bitterljuva höst.

³³ Insändare i UNT den 1 juni 2022 av Solweig Uttermalm Wahlström i nerkortad version.

5 Utvecklingsområden

Livsmiljö, jämlikhet och delaktighet samt hälsa och välbefinnande är tre utvecklingsområden för det goda livet som äldre i kommunen. Störst effekt får vi när de verkar tillsammans. En äldrevänlig livsmiljö underlättar oberoende och självständighet medan jämlikhet och delaktighet bidrar till att skapa en bra livsmiljö som svarar mot de behov som finns. Hinder och utmaningar i såväl livsmiljö som för jämlikhet och delaktighet blir samtidigt lättare att ta sig an ju bättre fysisk och psykisk hälsa man har. Helheten skapar förutsättningar för trygghet i vardagen och därmed till självständighet och oberoende.

Det här kapitlet beskriver utvecklingsområdena och de förslag till förbättringar som framkommit i enkätsvaren.

5.1 Utvecklingsområde Livsmiljö

Begreppet livsmiljö innefattar de fysiska miljöer där vi bor, arbetar och tillbringar större delen av vår fritid.³⁴

5.1.1 Behov av bostäder som passar livssituationen

För de allra flesta är bostaden och närområdet en viktig del för livskvalitet och trygghet, särskilt om man bott i bostaden länge. När man blir äldre och livssituationen förändras ställs många äldre inför valet mellan att flytta eller att försöka bo kvar. Det som upplevs viktigt är möjligheten att själv bestämma hur och var man ska bo.

Flyttfrekvensen bland äldre är generellt låg vilket beror både på ett begränsat utbud av bostäder anpassade för äldre och på att många av dagens äldre vill och kan bo kvar i sin nuvarande bostad. Det senare är ett resultat av den förbättrade hälsan och funktionsförmågan samt en medveten politik från samhällets sida att styra resurser mot bättre möjligheter att bo kvar hemma. Detta har skett genom en utökning av hemtjänsten men också genom ett ökat stöd från anhöriga, möjligheten till ruttjänster och genom tekniska hjälpmedel.

I Östhammars kommun finns ett stort antal villor i förhållande till andra bostadsformer vilket bidrar till en låg flyttfrekvens. Detta förstärks genom tätortsstrukturen som delar upp bostadsmarknaden i flera mindre delar och den som vill byta bostad söker i första hand alternativ på den egna boendeorten. I kommunens översiktsplan beskrivs behovet av att utveckla den lokala bostadsmarknaden i alla tätorter i samklang med befolkningsutvecklingen.

I enkätsvaren är det endast 10% av de svarande som upplever att det finns anpassade bostäder

³⁴ Vår livsmiljös betydelse för en god och jämlik hälsa; Artikel 21125, Folkhälsomyndigheten maj 2021

till rimliga priser i kommunen. Det finns för få attraktiva boendialternativ för de som vill flytta från sitt hus.

Enkätsvaren visar att attraktiva boendialternativ är centrala bostäder nära mataffär och apotek, med balkong eller egen uteplats. Boendet får gärna vara nära gemensamma träffpunkter där man kan äta och delta i aktiviteter. Det ska vara lätt att vara en del av varandras vardag. Lägenheterna behöver inte vara utrustade med dyra detaljer men behöver vara funktionella.

Östhammarshem är en central aktör för att utveckla nya boendialternativ och hitta lösningar inom kommunens befintliga fastighetsbestånd men samverkan behövs också med både privata aktörer och med civilsamhället för att skapa ett intresse för att investera i bostäder.

En utmaning för många är den förändrade ekonomiska situation som en flytt för med sig. Bor Esther i eget hus sedan lång tid tillbaka så innebär en flytt i princip alltid ökade boendekostnader. I den andra vågskålen finns möjlighet till en lättare och bättre vardag. Många kan behöva stöd och hjälp för att öka kunskapen om vilka alternativ som finns, vad ett annat boende skulle kunna innebära för vardagslivet men även hjälp med att genomföra själva flytten.

5.1.2 Utbudet av anpassade bostäder i kommunen

Kommunens ska enligt socialtjänstlagen bland annat verka för att äldre får möjlighet att leva och bo självständigt. Dagens utbud av anpassade bostäder består av särskilda boenden och servicelägenheter. Enkäten visar tydligt att det är mellanboendeformen (trygghetsboende/seniorboende) som efterfrågas, bostäder som är funktionella och som inte kräver något myndighetsbeslut.

Särskilt boende är ett boende för de som har ett stort och omfattande behov av tillsyn och omvårdnad. På ett särskilt boende finns det personal dygnet runt. Det finns även tillgång till sjuksköterska, läkare, arbetsterapeut och sjukgymnast/fysioterapeut. Den boende har en egen lägenhet eller eget rum, men det finns också gemensamma utrymmen för sällskap och aktiviteter. För att flytta in på ett särskilt boende krävs myndighetsbeslut. De särskilda boendena i Österbybruk och Östhammar har demensinriktning. I Gimo, Alunda och Öregrund är boendena inriktade mot omvårdnad. Sedan år 2021 finns ett psykiatriboende på Lärkbacken i Gimo.

Tabellen nedan visar antal platser på särskilda boenden på kommunens serviceorter.

Alunda	Gimo	Öregrund	Österbybruk	Östhammar	TOTALT
53	39	23	48	60	223

Det finns 10 platser för *tillfälligt* boende (växelboende, korttidsvistelse och trygghetsplats). Där kan Esther bo och återhämta sig efter en tids sjukhusvistelse eller för att anhöriga ska

få avlastning. Två av växelvårdsplatserna är utformade för att ta emot personer som har demens.

I kommunen finns även servicelägenheter som förvaltas av Östhammarshem. Kommunen har anvisningsrätt till servicelägenheterna men det krävs inget myndighetsbeslut för att få en sådan lägenhet.

5.1.3 Behov av förbättringar i utemiljön

I kommunens översiktsplan betonas ambitionen att utveckla attraktiva centrumområden på serviceorterna samt en god kollektivtrafik. I orternas stadsbild är målet en balanserad blandning av grönområden, mötesplatser och bebyggelse. Viktiga målpunkter för handel och rekreation ska bindas samman med gång- och cykelnät och den sociala miljön ska utvecklas med tillgängliga och attraktiva allmänna mötesplatser.

Att vistas utomhus i naturen ger goda hälsoeffekter och utemiljön är mycket viktig för alla kommuninvånare.

Enkätsvaren visar att följande faktorer är särskilt viktiga att förbättra i utemiljön:

- Separata gång- och cykelvägar, separata gång- och bilvägar
- Promenadvägar som är framkomliga även med rollator (gärna även i skogen). Bra belysning och papperskorgar längs promenadvägarna.
- Fler soffor, bänkar att vila på (på vackra platser)
- Fler offentliga toaletter
- Gator och vägar ska vara väl underhållna alla tider på året (plogat, sandat) och håll ska fyllas igen i gång- och vägbanorna
- Tillgänglighet på gator och torg (utan hinder som exempelvis skyltar, utbredda uteserveringar mm)

5.1.4 Behov av förbättringar av service och kommunikationer

På alla serviceorter finns livsmedelsaffär och apotek. En vårdcentral finns på alla serviceorter utom i Alunda men det står nu klart att det kommer att byggas en vårdcentral i Alunda inom en snar framtid.

Närheten till service är mycket viktig för att kunna leva oberoende och självständigt. Förutom mataffär, apotek och vårdcentral visar enkätsvaren att det är viktigt med tillgång till gym (både inomhus och utomhus) och matställen. Ett förslag som framkommit är möjligheten att äta lunch på skolor. Förutom en måltid till rimlig kostnad skulle en sådan möjlighet kunna bidra till att skapa positiva kontakter mellan generationerna.

När det gäller busstrafiken efterfrågas rabatt på enstaka resor samt bussar utan höga trappsteg så att det är lätt att gå ombord och stiga av på bussen.

5.2 Utvecklingsområde Jämlikhet och delaktighet

5.2.1 Information om kommunens verksamheter

En grundläggande förutsättning för kommuninvånarnas jämlikhet, delaktighet och inflytande är att det finns information om kommunens verksamheter, tjänster och planer. Informationen ska alltid utgå och utformas utifrån den som ska ta emot informationen. Det betyder att den behöver se olika ut beroende på vem man kommunicerar med. Informationen behöver finnas på olika språk och i olika format, som exempelvis uppläst text, information via webb eller tidningar.

Drygt 50% av de som svarat på enkäten anser att information om kommunens verksamheter är tillgänglig men ca 50% svarar också att de inte vet om det ordnas aktiviteter och evenemang för äldre i samhället. Flera svarande upplever att det är svårt att hitta information på kommunens hemsida och att det är svårt att få svar på sina frågor i kontakt med Östhammar Direkt.

I enkäten framkommer förslag att skapa en "äldreportal" där all information som rör äldre frågor är samlade på kommunens hemsida samt att kommunen har en egen informationsruta i det veckovisa Annonsbladet. Informationsrutan skulle även kunna innehålla positiva berättelser från kommuninvånarna.

5.2.2 Social gemenskap, aktiviteter och mötesplatser

Eftersom social gemenskap har betydelse för hälsan och välbefinnandet är det viktigt att på olika sätt stödja och stimulera äldre till samvaro och aktiviteter.

Nio av tio som svarade på enkäten upplever att de har möjlighet att träffa de människor de vill och delta i de aktiviteter de önskar. De flesta (61%) känner sig aldrig ofrivilligt ensamma, men ca 15 % känner sig ensamma minst en gång i veckan. Även om enkätsvaren indikerar att ensamhet inte är något stort problem i kommunen kan det finnas anledning att vara uppmärksam på de två dimensionerna av ensamhet, den emotionella (någon att anförtro sig åt) och den sociala (att ingå i ett sammanhang).

I kommunen finns mötesplatser på de särskilda boendena i Alunda, Gimo, Österbybruk, Öregrund och Östhammar. Mötesplatserna på särskilda boenden är även en träffpunkt för anhöriga att kunna träffa människor i samma situation.

Under pandemin har inga aktiviteter kunnat anordnas eftersom det inte varit möjligt att träffas. Aktiviteter som musikunderhållning, gymnastik, andakt, berättardagar, teater och filmvisning har börjat komma igång igen under 2022. I enkätsvaren framkommer synpunkter på att de aktiviteter som anordnas inte lockar och att det saknas mötesplatser i närområdet.

För att öka antalet mötesplatser och nå fler äldre föreslår flera som svarade på enkäten att kommunen kan använda befintliga kommunala fastigheter bättre, exempelvis skolor och bibliotek. Pensionärsföreningar skulle exempelvis kunna anordna aktiviteter i skolornas matsalar på kvällarna och biblioteken skulle kunna bjuda in till exempelvis författarträffar.

I enkäten framkommer också att många inte bara vill träffa jämnåriga utan även umgås med yngre personer. Några citat:

”Jag tror det är viktigt att skapa förutsättningar för alla åldrar och mötesplatser där människor kan mötas över generationer”

”Saknar aktiviteter som inte är traditionellt åldersinriktade”

”Satsa mer på ungdomarna + seniorerna!”

”Tycker att när man blir äldre så blir allt så ”gammalt”, vill leva i nutid”

Svaren visar att aktiviteterna behöver utvecklas och anpassas så att de lockar äldre med olika intressen. Det finns även önskemål om att utbudet av aktiviteter från kyrka, kommun och föreningsliv ska samordnas så att aktiviteter inte krockar i alltför hög utsträckning.

5.2.3 Lönearbete och ideellt arbete

Det kommer att bli allt viktigare att ta tillvara äldres kunskaper och förmågor med tanke på att antalet personer som är i arbetsför ålder (definierad som 19-65 år) inom en snar framtid kommer att vara färre än de som inte är det. I enkätsvaren framkommer att ca 15% av de äldre som inte lönearbetar skulle kunna tänka sig att göra det.

Av de som svarat på enkäten är nästan 50% engagerade i någon form av frivilligarbete. I den grupp som idag inte har något sådant engagemang kan 20% tänka sig att engagera sig.

Svaren visar tydligt att många äldre vill bidra mer till samhället än vad de faktiskt gör idag. För att det ska bli möjligt för Esther att bidra måste hela samhället vara med och skapa förutsättningar genom att öppna upp. Exempelvis finns förslag om att äldre kan hjälpa till i förskola och skola och om att föreningar och enskilda skulle kunna ha promenadgrupper och att handlarna skulle kunna ställa upp med handlingssällskap och hjälp.

5.2.4 Användning av informationsteknologi

Användningen av informationsteknologi bland äldre har ökat kontinuerligt men många upplever att de inte känner sig delaktiga i informationssamhället och att förändringarna har gått för långt³⁵. Samhället ställer allt högre krav på både ny kunskap och kognitiv färdighet vilket kan leda till att många människor idag behöver hjälp med sådant som tidigare var enkelt – som att handla, betala räkningar, beställa tågbiljett eller åka buss. Med utgångspunkt från att teknikutvecklingen är fortsatt snabb är risken stor att den upplevelsen kommer att infinna sig även för de som idag precis lämnat sitt yrkesverksamma liv bakom sig.

För att kunna vara delaktig i sociala nätverk och aktiviteter samt för att kunna påverka samhället behöver äldre kunna använda digitala plattformar och tjänster.

Av de som har besvarat enkäten använder ca 85% internet. När det dyker upp problem vänder sig de flesta till anhöriga för att få hjälp. Enkätsvaren betonar vikten av att arbeta bort äldres digitala utanförskap. Det kan ske genom att äldre lär andra äldre, exempelvis genom SeniorNet, eller genom att den yngre it-vana generationen ställer upp som volontärer och lär äldre om teknik och it.

Enbart ca 15% av de som besvarat enkäten upplever att de blir tillfrågade om hur olika produkter och tjänster kan utvecklas för att bättre möta äldre personers behov. Detta har självklart också betydelse för förmågan att använda informationsteknologi. Äldre bjuds inte in själva utvecklingsarbetet. Utvecklare behöver därför ”skapa med och inte för”³⁶ äldre.

5.2.5 Medborgarinflytande

I kommunen finns ett kommunalt pensionärsråd. Det kommunala pensionärsrådet (KPR) är ett organ för överläggningar, samråd och ömsesidig information mellan företrädare för äldre och kommunens styrelse och nämnder. Rådets ledamöter består av politiker och representanter från pensionärsföreningar. I kommunens organisation finns rådet knutet till kommunstyrelsen. Rådet sammanträder fyra gånger per år. Från enkäten framkommer att enbart 15% av de svarande upplever att de har möjlighet att påverka de beslut som fattas i kommunen.

Ett starkt önskemål är att utveckla en löpande dialog genom dialogmöten mellan kommunens politiker och äldre och att vid beslut som påverkar äldre alltid beakta äldreperspektivet.

³⁵ Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg för äldre personer, SOU 2017:21

³⁶ Enkät svar ”Det goda livet som äldre”, Östhammars kommun 2022

5.3 Utvecklingsområde Hälsa och välbefinnande

5.3.1 Egenansvaret

Vi vill alla (oavsett ålder) må bra, både fysiskt och psykiskt. Forskning, utredningar och rapporter visar att hälsofrämjande åtgärder bidrar på sikt både till förbättrad hälsa hos människor och till minskade kostnader för hälso- och sjukvården. Den största samhällsnyttan finns i att människors behov av stöd inte uppstår eller skjuts framåt i tiden.

Vi äger vår egen hälsa och behöver få goda förutsättningar att ta ansvar för vår hälsa. Det är också helt avgörande med tanke på en framtid med förändrad demografi (färre personer i yrkesför ålder) och brist på resurser när det gäller personal, vårdplatser och pengar. Den snabba digitala utvecklingen och ett aktivt samarbete mellan organisationer kan skapa förutsättningar för möten, informationsdelning, mätning och monitorering hälsa samt behandlingar och förbyggande hälsoarbete som gör Esther mer delaktig.

5.3.2 Förebyggande hälsoarbete i Östhammar

Östhammars kommun erbjuder de som har fyllt 80 år och som inte redan har insatser från kommunens äldreomsorg ett förebyggande hembesök. Förebyggande hembesök syftar till att behålla självständighet och hälsa hos äldre personer. Innehållet i hembesöken omfattar information om olika verksamheter, tjänster och aktiviteter som kan främja hälsan och underlätta vardagen. Även information om risk för fallolyckor och åtgärder som kan förebygga fall ingår i hembesöket. I Sverige är fallskador den överlägset vanligaste typen av skada som kräver slutenvård bland personer som är 65 år och äldre.

Hembesöken skulle också med fördel kunna innehålla dialog om livsstilsrelaterade faktorer som motion, sömn, kost och näring men även kunna ta upp frågor som rör boendialternativ, ekonomi mm.

Enligt Socialstyrelsen finns också exempel på verksamheter där de förebyggande hembesöken omfattar hälsokontroller och kartläggning av olika funktionsförmågor. Regionen skulle vid sådana hembesök vara en självklar samarbetspartner. Inte minst genom att göra läkemedelsgenomgångar eftersom läkemedelsanvändning har stor betydelse för människors hälsa under åldrandet. Det har visat sig att det är tämligen vanligt med överrespektive underkonsumtion och att man använder fel läkemedel eller fel kombinationer av läkemedel. Eventuella åtgärder eller förändringar som den äldre eller kommunen/regionen ska enligt Socialstyrelsens rekommendation följas upp vid ett efterföljande besök³⁷.

³⁷ <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/forebyggande-hembesok-hos-aldre/>

Kommunen erbjuder idag en kostnadsfri ”fixar-tjänst” som omfattar hjälp i hemmet med sådant man på grund av ålder eller funktionshinder inte klarar själv. Det kan exempelvis handla om byte av glödlampor och proppar, tunga lyft, hänga upp tavlor och gardiner, flytta enstaka möbler, viss snöskottning.

Det finns behov av ett mer proaktivt hälsofrämjande arbete från kommunens och regionens sida. I enkätsvaren finns önskemål om en PT (personlig tränare) för äldre som arbetar förebyggande och hälsofrämjande och även har uppsökande verksamhet. Appen ExorLive³⁸ används av kommunens rehabiliteringsenhet men det finns möjlighet att utöka behörigheten så att även Esther kan använda de träningsprogram som finns tillgängliga i appen.

Förebyggande hälsoarbete är viktigt för alla men behovet ser olika ut för olika människor. Förmågan att genomföra omställningarna ”god och nära vård” samt ”trygg och hållbar äldreomsorg” kommer att bli avgörande för att möta variationen i behoven.

5.3.3 Anhöriga

Anhöriga är en stor resurs för många äldre personer och även för aktörer inom vården och omsorgen. Den vanligaste omsorgsrelationen är att vuxna barn ger hjälp eller stöd till sina föräldrar men det är också vanligt att personer över 65 år ger omsorg till en make, maka eller partner.³⁹ Det händer att även den som ger omsorg har nedsatt hälsa eller funktionsförmåga, vilket kan medföra att omsorgsansvaret innebär en stor belastning för den anhöriga.⁴⁰

När hälso- och sjukvården styrs om från sjukhusen till vård i hemmet, i en tid då allt fler äldre med komplexa behov bor kvar hemma måste även anhöriga vara i fokus. Anhöriga som bor tillsammans med den som vårdas, men även anhöriga som på olika sätt stöttar den enskilde även om de inte bor ihop. Anhöriga utför ett omfattande praktiskt, organisatoriskt och emotionellt arbete som utgör en avlastning för den offentliga vården och omsorgen. Därmed fyller anhöriga en samhällsbärande funktion.⁴¹

Anhörigas behov kan delas in i tre övergripande kategorier:

1. Att välfärdens insatser till den enskilde fungerar, vilket är en förutsättning för att anhörigas insatser ska vara frivilliga och inte så omfattande
2. Att den information de delger beaktas, att de insatser de gör uppmärksammas och att deras egna behov tas hänsyn till - anhörigperspektiv
3. Anhöriga kan ha behov av stöd för egen del, såsom information, utbildning, avlösning, ekonomiskt stöd och samtalsstöd.

³⁸ [ExorLive | ExorLive för Kommuner & Regioner](#)

³⁹ Socialstyrelsen. Anhöriga som ger omsorg till närstående. 2014

⁴⁰ Departementspromemorian *Stöd till anhöriga som vårdar och stödjer närstående* (Ds 2008:18)

⁴¹ Socialstyrelsen. Anhöriga som ger omsorg till närstående. 2014

De konsekvenser som anhörigskapet kan medföra på individnivå får i förlängningen effekter på samhällsnivå. Det kan handla om ökade vård- och omsorgskostnader, minskade skatteintäkter samt ojämlika och ojämställda livsvillkor. Anhörigas situation är därmed en folkhälsofråga och bör ses som en del av kommuners och regioners hälsofrämjande och förebyggande ansvar.

Anhöriga riskerar att drabbas av ohälsa och enligt Socialtjänstlagen (SoL, 5 kap, 10§) har kommunerna en skyldighet att erbjuda stöd till personer som ger vård eller stöd till närstående som är långvarigt sjuka, äldre eller har en funktionsnedsättning.

I kommunen finns en anhörigkonsulent till vilken man kan vända sig och samtala om situationen som anhörig samt få information, råd och stöd. Stöd kan ges genom olika hemtjänstinsatser eller regelbunden vistelse på en av kommunens korttidsplatser. Som anhörig kan man även få avlastning genom att någon kommer till hemmet och ger stöd och hjälp så att den anhörige kan lämna hemmet för att koppla av eller göra någon egen aktivitet.

Anhörigcentrum finns på Vårdcentrum i Östhammar. På Anhörigcentrum erbjuds den som är anhörig att delta i friskvårdaktiviteter, föreläsningar, anhöriggrupper med mera.

5.3.4 Civilsamhället

Civilsamhället i form av frivilligorganisationer, pensionärsorganisationer, studieförbund, kyrkor och samfund, handikapporganisationer och brukarorganisationer spelar en stor roll och utför stora insatser genom bl.a. besök, stödsamtal och ledsagning. Samarbete och samverkan samt stöd till civilsamhället är därför mycket viktigt, särskilt med tanke på det förväntade ökade behovet av stöd som äldre behöver i kombination med bristen på personal.

Det är framför allt med social verksamhet som civilsamhället kan bidra. Det handlar både om besök hemma hos Esther för att fika och samtala men också som arrangörer av promenader och andra aktiviteter (se även avsnitt 5.2.3). För att underlätta för civilsamhället att bidra behöver arbetet på något sätt samordnas.

5.3.5 Attraktivitet som arbetsgivare

Ett av kommunfullmäktiges prioriterade mål är att Östhammars kommun ska vara en attraktiv arbetsgivare.

Upplevd stress och höga sjuktal har ett starkt samband med hur styrningen är utformad. Regeringen tillsatte under 2016 Tillitsdelegationen som definierade begreppet ”tillitsbaserad styrning och ledning” som ”styrning, kultur och arbetssätt med fokus på verksamhetens syfte och brukarens behov, där varje beslutsnivå aktivt verkar för att stimulera samverkan och helhetsperspektiv, bygga på tillitsfulla relationer samt säkerställa förmåga, integritet och

hjälpvillighet”⁴².

En faktor som har stor betydelse för en hälsosam arbetsplats är upplevelsen av att ha ett meningsfullt arbete vilket innebär att det finns ett tydligt uttalat syfte med varför man är på jobbet. Andra betydelsefulla faktorer är att det finns ett tydligt handlingsutrymme i arbetet som innebär att det finns ett mandat att bestämma om arbetet som ska utföras inom en tydlig ram samt att det finns goda möjligheter att utvecklas i sin yrkesroll.⁴³ Tillitsbaserad styrning och ledning skapar förutsättningar för att vara en attraktiv arbetsgivare, något som kommer att bli allt viktigare när konkurrensen om kompetent personal ökar.

En arbetsplats där medarbetarna är nöjda med sin arbetssituation och upplever att de har ett stimulerande arbete med möjlighet till utveckling och delaktighet, har enligt forskning en låg sjukfrånvaro. Östhammars kommun har det senaste året startat två olika projekt med fokus på att minska sjukfrånvaron och öka delaktigheten.⁴⁴

För att attrahera nya medarbetare behöver kommunen visa att äldreomsorgen är en framtidsbransch där arbetssätt och roller utvecklas snabbt genom kombinationen av en åldrande befolkning och digitaliseringens möjligheter. De som väljer äldreomsorgen får vara med och hitta lösningar för en av våra största välfärdsutmaningar. Östhammars kommun behöver attrahera de medarbetare som motiveras av att vilja bidra till samhällsnyttan via sitt arbete.

Äldreomsorgen erbjuder inte bara en viss typ av arbete. Det finns många olika yrkesroller, verksamheter och utvecklingsvägar vilket behöver kommuniceras på ett bättre sätt. Kommunen behöver även ge nuvarande medarbetare möjligheten att utvecklas i sina yrkesroller. Där är både den interna HR-avdelningen och bruksgymnasiet i Gimo viktiga samarbetspartners för kommunens sociala sektor.

6 Uppföljning och utvärdering

Äldreplanen ska årligen följas upp med hjälp av fakta om utvecklingen av i kommunen som helhet men även utifrån respektive tätort samt glesbygd. Uppföljningen omfattar även en dialog med KPR och de äldre som de representerar.

Respektive nämnd följer upp sitt bidrag utifrån genomförandet av sin verksamhetsplan som i sin tur ska bygga på den kommungemensamma genomförandeplanen för ”Det goda livet som äldre”. En utvärdering av äldreplanens effekter görs efter planperiodens slut.

⁴² Med tillit växer handlingsutrymmet – tillitsbaserad styrning och ledning av välfärdssektorn.,SOU 2018:47

⁴³ Edward Deci och Richard Ryan

⁴⁴ Projekt ”friskfaktorer” och ”tillämpningen av den tidigare äldreplanen”

SAMMANTRÄDESDAGAR 2023

<u>Arbetsutskottet</u> Torsdagar kl 8.30	<u>Samverkan</u> Måndagar kl 13.00	<u>MBL 11 §</u> På begäran	<u>Barn- och utbildningsnämnden</u> Torsdagar kl 8.30 Gruppsammanträden flexibel tid	<u>Kommentar/Övrigt</u>
			12 januari	
2 februari	6 februari		16 februari	Sportlov 20-24 februari (v 8)
2 mars	6 mars		16 mars	
13 april	17 april		27 april	Påsklov 3 april-7 april (v 14)
25 maj	29 maj		8 juni	Skolavslutning 9 juni, Åk 3 gy 2 juni
15 juni	19 juni		29 juni	
24 augusti	28 augusti		7 september	Terminsstart 17 augusti
21 september	25 september		5 oktober	
26 oktober	30 oktober		9 november	Höstlov 30 oktober – 3 november (v 44)
23 november	27 november		7 december	Terminsavslutning 21 december

Sammanträde mellan arbetsutskotten i barn- och utbildningsnämnden, socialnämnden och kultur- och fritidsnämnden: 11 maj och 16 november

Budgetdagar: 30 mars och den 31 augusti

